

لا اله الا الله محمد رسول الله

برنامه ارتقاء
سواد حقوقی دانش آموزان
برای پایه هفتم

به کوشش

حمیدرضا آیت اللہی

برنامه ارتقاء سواد حقوقی دانش آموزان (برای پایه هفتم)

به کوشش:
حمیدرضا آیت اللهی

ناشر:
فہم با مشارکت مؤسسہ آموزشی و فرهنگی ہدایت میزبان

صفحہ آرایی:
جعفر خدادی

شمارگان:
???? نسخه

شابک:
۹۷۸-۶۰۰-۷۹۱۳-??-?

چاپ:
اول- ۱۳۹۹

قیمت:
??????? هزار تومان

تلفن تماس:
۰۲۱-۶۶۰۸۵۳۹۲

کلیہ حقوق محفوظ است

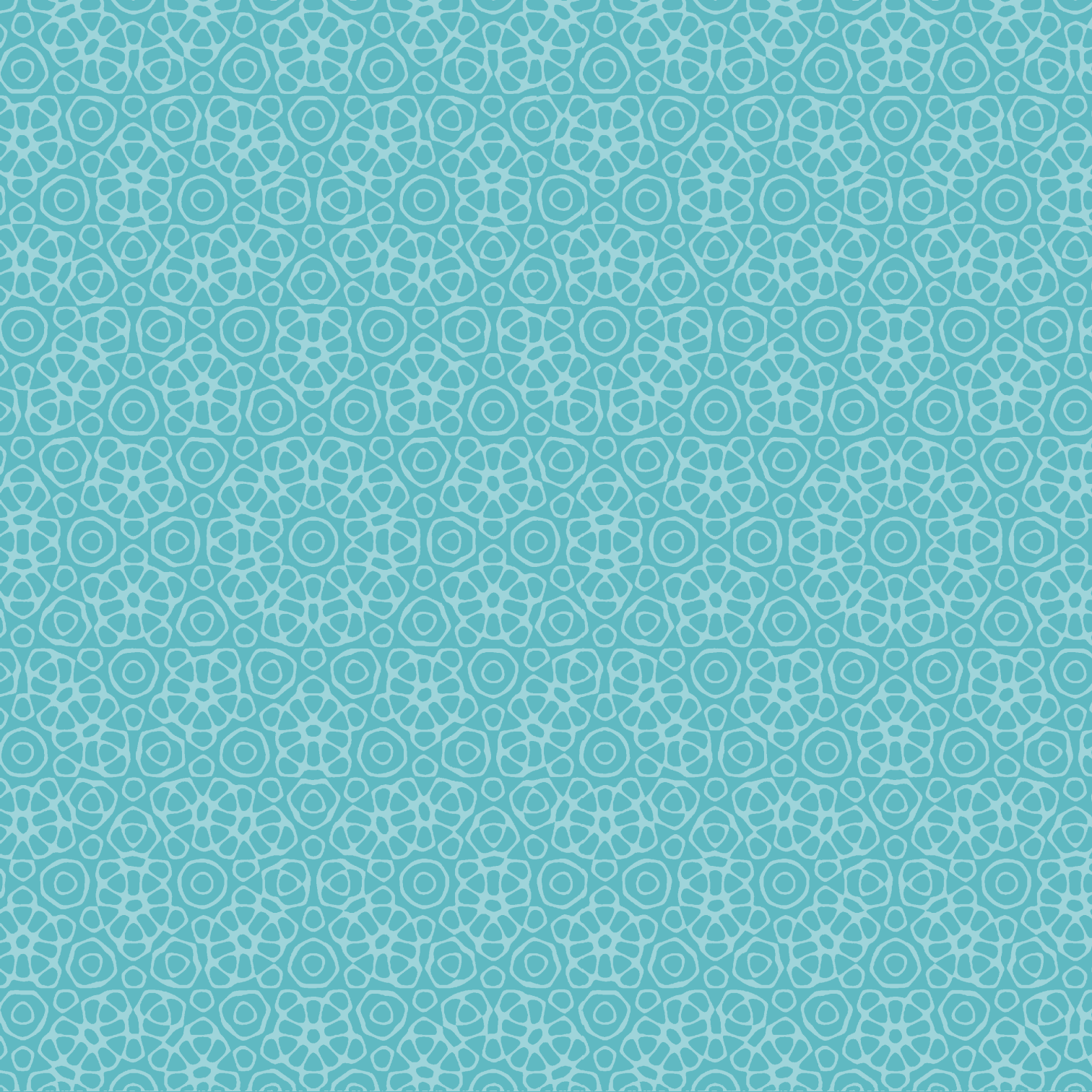
فهرست

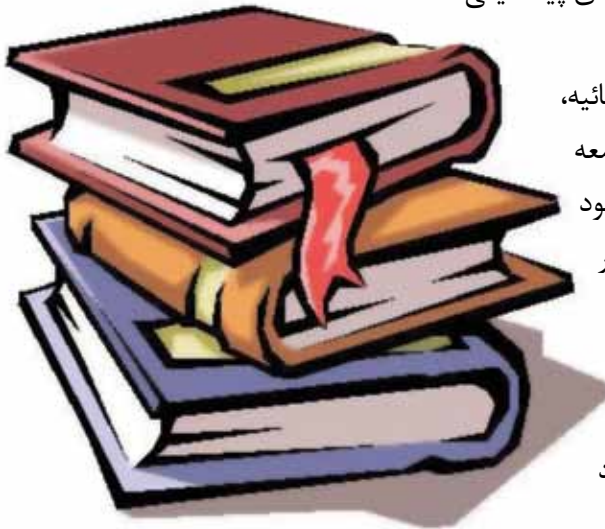
- برنامه ارتقاء سواد حقوقی دانش آموزان..... ۱
- شیوه کار در کل:..... ۶
- نحوه فعالیت برای پایه هفتم در طرح تصویب شده:..... ۹
- موضوعات بیان شده از سوی کمیسیون حقوقی..... ۱۰
- موارد بیان شده از سوی اعضاء هیئت علمی دانشگاه امام صادق (ع)..... ۱۳
- انتخاب عناوین نهایی برای پایه هفتم:..... ۱۶
- مشخص ساختن اهداف دانشی، بینشی و مهارتی هر یک از عناوین:..... ۱۸
- راهکارهای اجرایی کردن ارتقاء سواد حقوقی در پایه هفتم:..... ۲۰

- اهداف و انتظارات در ارتقاء سواد حقوقی در دانش آموزان پایه هفتم..... ۲۱
- ۱- مفهوم حق و تکلیف..... ۲۳
- ۲- حقوق متقابل فرزند و والدین..... ۲۵
- ۳- حقوق متقابل معلم و دانش آموز..... ۲۷
- ۴- قاعده منع اضرار به غیر (لاضرر+اصل ۴۰ قانون اساسی)..... ۳۰
- ۵- آشنایی کلی با قوای سه گانه..... ۳۲
- ۶- مالیات..... ۳۵
- ۷- پاسخگویی افراد در قبال وظایف و مسئولیت ها..... ۳۸
- ۸- حقوق کسب و کار الکترونیکی (خرید و فروش الکترونیک)..... ۴۱
- ۹- قرض الحسنه، ربا، خرید اقساطی و مضاربه..... ۴۴
- ۱۰- لزوم ثبت مکتوب معاملات و قراردادها..... ۴۸
- ۱۱- آشنایی با برخی اعمال مجرمانه (توهین و افترا)..... ۵۱
- ۱۲- آشنایی با برخی اعمال مجرمانه (سرقت)..... ۵۴
- ۱۳- حقوق افراد در حفاظت شدن از سوءاستفاده های جنسی و وظیفه جامعه در پیشگیری از بزه دیدگی جرائم جنسی مخصوصاً در کودکان..... ۵۷
- ۱۴- حقوق افراد جامعه در پیشگیری از بزه دیدگی ناشی از انتشار اطلاعات در فضای مجازی..... ۶۰
- ۱۵- مراجع حل و فصل دعوا و احقاق حق؛ نیروی انتظامی (پلیس)..... ۶۳
- ۱۶- احترام به قوانین و حقوق دیگران و اهمیت دادن به تکالیف خود در قبال آن ها..... ۶۵

برنامه ارتقاء سواد حقوقی دانش آموزان

آمارها نشان می‌دهد که سالانه ۱۵ میلیون پرونده قضایی در کشور ما ثبت می‌شود که نشان از انبوه تعدی به قانون و حقوق دیگران دارد. کشورهایی که دو برابر ما جمعیت دارند حدود ۲۰۰ هزار پرونده قضایی در سال دارند. بدیهی است این حجم انبوه از پرونده‌های قضایی خسارت‌های بسیاری را از جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، دینی، فرهنگی، روانی، سیاسی به جامعه وارد می‌کند که باید در پژوهش‌های مستقل ابعاد آن یک‌به‌یک نشان داده شود. عوامل بسیاری در شکل‌گیری این میزان پرونده قضایی دخالت دارد که با برنامه‌ریزی‌های پیشینی می‌توان به کاهش این پرونده‌ها کمک کرد.

به نظر می‌رسد تراکم پرونده‌ها در قوه قضائیه، اغلب ناشی از آن است که هریک از افراد جامعه نه تنها اطلاعات کمی از حقوق و وظایف خود دارند بلکه نتوانسته‌اند سبک زندگی‌شان را بر اساس این حقوق و وظایف تنظیم کنند و تعدی به حقوق دیگران یا به حقوق عمومی از این نادانستن‌ها و نتوانستن‌ها آغاز می‌شود. شاید اغراق نباشد اگر بگوییم با ارتقاء سواد

حقوقی جامعه می‌توان این تعداد پرونده را به مقدار قابل توجهی کاهش داد و این یعنی کاسته شدن ده‌ها میلیارد تومان از بار قوه قضائیه به‌طور مستقیم و کاسته شدن هزاران میلیارد تومان علاوه بر کاستن از بار اجتماعی ناشی از عواقب پرونده‌ها به‌طور غیر مستقیم.

آشنایی با حقوق و وظایف کاری نیست که با چند برنامه آموزشی بتوان به آن دست یافت، بلکه فرد باید در درازمدت با حقوق و وظایف خود آشنا شود و با زندگی طولانی‌مدت بر اساس آن بتواند بینش و منش اجتماعی خود را شکل دهد. بهترین موقعیت برای این ارتقاء سواد حقوقی از دوران کودکی تا ۱۸ سالگی است. در نتیجه ارتقاء سواد حقوقی باید در دوران ۱۲ ساله تحصیل دانش‌آموز در آموزش و پرورش به دست آید.

اهداف، وظایف و فعالیت‌های آموزش و پرورش در جهان در سال‌های اخیر تغییر بسیاری پیدا کرده است. اگر در آموزش و پرورش سنتی آموزش اهمیت داشت، اکنون نه تنها مهارت‌های علمی، اجتماعی، فکری بلکه اعتلای بینش علمی اهمیت پیدا کرده است. فرزندانِ دوران ما بجای آن که همه توان خود را

برای به خاطر سپردن ریاضی و فیزیک و ادبیات و زبان و زیست‌شناسی صرف کنند باید سهم بسیاری را برای بالا بردن بینش خود و رشد مهارت‌های تفکر انتقادی، بالا بردن خلاقیت، توان کار جمعی و گروهی، توان برخورد فعال با انبوه رسانه‌ها، سواد فضای مجازی، قدرت مدیریت مالی و مسئولیت‌پذیری و غیره بگذارند. این مطالب را نمی‌توان از راه افزایش دانش آموزان به انجام رساند بلکه باید به توانایی‌ها و مهارت‌های او افزود. با این تغییر پارادایم، برنامه‌ریزی فعالیت‌های مدارس باید تغییر اساسی داشته باشد تا فرزندانمان بتوانند برای نقش‌آفرینی در جامعه آینده توانمند گردند.

یکی از مهم‌ترین توانمندی‌هایی که دانش‌آموزان باید طی فرایندی گام‌به‌گام آن را فراگیرند حقوق و وظایف فردی و اجتماعی‌شان است و آموزش و پرورش باید برنامه‌هایش را به گونه‌ای طراحی کند که دانش‌آموز پس از پایان تحصیلات خود نه تنها حقوق و وظایف خود را بشناسد بلکه بینش حقوقی پیدا کرده و زندگی کردن بر اساس آن را نیز تمرین کرده و به عادت سپرده باشد. این مهم همان منظور ما از ارتقاء سواد حقوقی است. برای ارتقاء سواد حقوقی باید دانش‌آموزان هم در دانش و هم در بینش و هم در مهارت و توانمندی ارتقاء یابند. در نتیجه نیاز است برنامه‌ای طراحی شود که نشان دهد چگونه هر دانش‌آموز باید در هر یک از سال‌های تحصیلی اش دانش، بینش و توانمندی حقوقی موردنیازش را به دست آورد.

شیوه کار در کل:

بدین منظور باید برنامه‌ای تدارک دیده شود تا بر اساس آن نشان داد چگونه می‌توان نیاز فوق را پاسخ گفت. بدیهی است این برنامه دوسویه مختلف دارد؛ از یک سو باید حقوق دانان برخی از کارها را بر عهده گیرند و از طرف دیگر باید متخصصان تعلیم و تربیت مخصوصاً کسانی که با دانش آموز سروکار دارند این برنامه را به پیش برند. بر این اساس، برنامه‌ای کلی برای این کار در نظر گرفته شد که شامل مراحل زیر است:

- ۱- تشکیل کار گروهی از حقوق دانان در شاخه‌های مختلف حقوقی، اعم از حقوق خانواده و کودکان، قوانین و وظایف راهنمایی و رانندگی، حقوق کار، بیمه و مالیات، قوانین جزایی، کارکرد نظام قضایی کشور و اجزای آن، نحوه استیفای حقوق و غیره.
- ۲- تعیین نیازهای حقوقی و جزایی که یک دانش آموز دارد تا پس از دوران تحصیلات دبیرستان برای زندگی در جامعه باید هم دانش و هم بینش و هم مهارت آن را به دست آورد. این یعنی تعیین اهداف نهایی ارتقاء سواد حقوقی در دوران مدرسه.
- ۳- بدیهی است وقوف بر اکثر حقوق و وظایف کاری سنگین و غیر لازم است. در مرحله بعد

حداقل‌های موردنیاز برای این فرایند باید معین گردد. لذا باید به‌گونه‌ای میزان نیاز معمول او برای یک زندگی در جامعه تعیین گردد و نشان داده شود تا چه حد باید با این حقوق و وظایف (چه در دانش و چه در بینش و چه در مهارت) آشنا شود.

۴- پس از تعیین هدف نهایی در هر یک از شاخه‌های حقوقی و جزایی، باید این اهداف و میزان مطالبی که در آن باید فراگرفته شود به ۱۲ قسمت و برای ۱۲ سال تحصیلی دانش‌آموزان تعیین گردد. بدین‌وسیله اهداف دانشی، بینشی و مهارتی در سواد حقوقی در هر یک از پایه‌های تحصیلی به دست خواهد آمد.

۵- حقوق‌دانان باید موارد حقوقی که یک دانش‌آموز باید در هر پایه تحصیلی بداند را با ادبیات حقوقی تدوین کنند. بدین‌وسیله میزان اطلاعات حقوقی که هر دانش‌آموز در هر پایه نیاز دارد به‌طور نظری مشخص می‌گردد و دقت‌های حقوقی لازم را به دست خواهد آورد.

۶- در بخش دوم، باید اقدامات تربیتی برای محقق ساختن اهداف پیش گفته برای دانش آموزان انجام پذیرد. لذا در این مرحله باید حلقه‌ای از اندیشمندان علوم تربیتی مخصوصاً معلمان هر درس در هر پایه تحصیلی، به تعیین نحوه به دست دادن فعالیت‌ها برای آنکه سواد حقوقی طی یک فرآیند به ارتقاء دانش و بینش و مهارت بیانجامد تشکیل گردد و این کارگروه در نهایت متناسب با سنین مختلف تحصیلی و روش‌های گوناگون تربیتی راهکارهای عمده کار را ترسیم خواهند کرد.

۷- در مرحله بعد باید حلقه‌هایی از معلمان باتجربه برای هر پایه در نظر گرفت (۱۲ حلقه) تا بر اساس میزان سواد حقوقی که هر پایه باید به آن برسد (مشخص شده در بند ۵) و با در نظر گرفتن آموخته‌های پایه‌های قبل تر و بر اساس خطوط کلی که حلقه اندیشمندان علوم تربیتی ارائه کرده‌اند (بند ۶) به تنظیم برنامه برای هر پایه اقدام کنند.

۸- سپس حلقه معلمان باید طی جدولی زمان‌بندی شده معین سازند اهداف هر پایه چگونه، توسط چه کسی، چه موقع و کجا باید به انجام رسد. بدین وسیله یک جدول اجرایی به دست خواهد آمد.

۹- این معلمان با کمک حقوقدانان باید دست به تدوین کتاب متناسب با هر پایه تحصیلی که مجموعه آموخته‌های دانش آموز را در آن پایه مشخص می‌سازد زنند و همچنین کتاب راهنمای معلم را برای آن پایه تدوین کنند. بدین وسیله برنامه ارتقاء سواد حقوقی به دست خواهد آمد.

۱۰- برای اجرایی شدن این اهداف باید ارزشیابی از تحقق اهداف هم از سوی مجری طرح مشخص گردد. بدیهی است این ارزشیابی‌ها بیشتر ارزشیابی فعالیت معلم است تا دانش آموز. (دانش آموز نباید در پیچ‌وخم اضطراب امتحان در این زمینه فرسوده شود).

با طراحی و برنامه‌ریزی فوق کلیه فعالیت‌های تربیتی لازم در دوران تحصیل دانش‌آموز به دست خواهد آمد. اما از آنجاکه این کار گسترده و پرهزینه است، معاونت محترم فرهنگی قوه قضائیه جناب آقای دکتر هادی صادقی با در نظر گرفتن مشاوران این طرح، مقرر کردند که ابتدا این طرح در یک پایه تحصیلی به انجام برسد تا با تجربیات به دست آمده بتوان برای سایر پایه‌ها نیز اقدام کرد. بدین ترتیب در اولین مرحله این طرح مقرر کردند که صرفاً به تدوین نقشه راهی برای این کار در پایه هفتم پرداخته شود. لذا از اینجانب خواسته شد که بر اساس مراحل توافق شده در نهایت دو نتیجه مشخص از کار ارائه شود. اول؛ کتابی که اهداف دانشی، بینشی و مهارتی آموزش سواد حقوقی در پایه هفتم را معین کند. دوم؛ تهیه کتاب راهنمای ارتقاء سواد حقوقی در پایه هفتم.

در این زمینه جناب آقای حمید حدادی اصل، وکیل محترم پایه یک دادگستری و مشاور حقوقی مؤسسه هدایت میزان برای راهبری این طرح به کمک آمدند و با مساعدت ایشان کار آغاز شد. بر این اساس ابتدا معاونت محترم قوه قضائیه افرادی با تجربیات متفاوت در امور حقوقی اعم از امور اجرایی در قوه قضائیه و امور آموزشی دانشگاهی در مسائل حقوقی که مناسب این کار بودند به شرح ذیل تعیین نمودند: جنابان آقایان دکتر کونانی، دکتر آماده، دکتر صرفی، دکتر دریتیم، دکتر زحمتکش، دکتر غفاری، دکتر اعظمی، دکتر جاویدنیا، دکتر تیموری، سرکار خانم دکتر فاریابی سرکار خانم شعفی. بر این اساس جناب آقای ایزدیان با پذیرش مسئولیت اجرایی طرح، هماهنگی‌های لازم را انجام دادند و طی چندین جلسه، آن دسته از این بزرگواران که توانستند حضور یابند به تعیین محورهای موردنیاز دانش‌آموزان در مسائل حقوقی پرداختند. اما از آنجاکه تسلطی بر محتوای کتاب‌های درسی پایه هفتم نداشتند، عنوان‌های بیشتری را به دلیل نیاز بیشتر دانش‌آموزان معین نمودند که می‌توانست در دبیرستان دوره اول و دوره دوم مطرح گردد. این عناوین چندین جلسه به بحث گذاشته شد تا با

همفکری کلیه افراد چندین عنوان حقوقی برای دبیرستان مصوب گردید.
عناوین مصوب اولیه این جمع به شرح ذیل است:

موضوعات بیان شده از سوی کمیسیون حقوقی

- ۱- حقوق پیشگیری از انحرافات
- ۲- حق بر دادرسی (حق دادخواهی)
- ۳- حریم خصوصی فضای مجازی
- ۴- جرم قطع درختان
- ۵- آشنایی با مقامات و مراجع قضائی و اداری
- ۶- آشنایی با دادسراها
- ۷- آشنایی با نظام پلیس
- ۸- آشنایی با دادگاه حقوقی و کیفری
- ۹- آشنایی با دیوان عدالت اداری
- ۱۰- آشنایی با شورای حل اختلاف
- ۱۱- آشنایی با وکلا و وظایف آنان
- ۱۲- اصل برائت
- ۱۳- اصل بی طرفی
- ۱۴- حق دفاع
- ۱۵- اصل حق بر دادرسی منصفانه
- ۱۶- موضوع انتشار قوانین

۱۰

برنامه ارتقاء
سواد حقوقی
دانش آموزان

۱۷- تشریح اصل عدم استماع ادعای جهل به قانون

۱۸- اسناد سجل احوال

۱۹- حق مالکیت

۲۰- منع استفاده بدون اذن از اموال سایرین

۲۱- منع اضرار به غیر و سوءاستفاده از حق

۲۲- مفهوم اهلیت و قراردادهای طفل ممیز

۲۳- مسئولیت مدنی

۲۴- حق گوناگونی و حفظ هویت (حق داشتن هویت)

۲۵- حق برخورداری از محیط طبیعی و اجتماعی سالم

۲۶- حق بر آزادی کار و رفتار کاری

۲۷- حق محافظت شدن در برابر مواد مخدر

۲۸- حق محافظت شدن در برابر تجاوز ، سوءاستفاده و شکنجه

۲۹- حقوق کودکان قانون شکن

- ۳۰- احترام به قوانین ، تکالیف و حقوق دیگران
- ۳۱- مطالبه گری و مسئولیت پذیری
- ۳۲- خوب رشد کردن
- ۳۳- حق بیان خلاقانه و هنرمندانه عقاید و تمایلات
- ۳۴- حق بر زندگی در کنار خانواده
- ۳۵- حق بر حریم شخصی
- ۳۶- حق برخورداری از زبان و فرهنگ خود
- ۳۷- حقوق اقتصادی کودکان
- ۳۸- تکلیف به امر به معروف و نهی از منکر
- ۳۹- رعایت حقوق غیرمسلمانان
- ۴۰- حفظ ثروت‌های عمومی و محیط‌زیست و میراث فرهنگی
- ۴۱- ایفای تعهدات و مسئولیت‌های قراردادی
- ۴۲- ممنوعیت غصب اموال دیگران
- ۴۳- آپارتمان‌نشینی

اما از آنجاکه اغلب این بزرگواران دست‌اندرکار امور اجرایی قوه قضائیه مثل قاضی، دادستان، وکیل و غیره بودند لازم دیده شد که از منظر استادان دانشگاه نیز عناوین موردنیاز بسط یابد. بدین منظور از برخی از استادان ارجمند دانشکده حقوق دانشگاه امام صادق (ع) درخواست شد که ضمن بررسی پیشنهادهای قبلی نظر تکمیلی خود را ارائه فرمایند. این بزرگواران جنابان آقایان دکتر سلمان عمرانی، دکتر سید محمد راجی، دکتر طاهر حبیب زاده بودند که پس از چند جلسه بحث و بررسی دیدگاه خود را درباره عناوین موردنیاز دانش‌آموزان در کل دبیرستان به شرح ذیل اعلام کردند:

- ۱- لزوم وجود قانون و درک جایگاه قانون در جامعه
- ۲- فرآیند قانون گذاری در ایران
- ۳- مبانی قانون گذاری در ایران (+ تفاوت و تشابه قانون با شرع و اخلاق)
- ۴- مفهوم حق و تکلیف
- ۵- حقوق متقابل فرزند و والدین (+ ولایت و حضانت)
- ۶- حقوق متقابل معلم و دانش آموز
- ۷- حقوق همسایگی و آپارتمان نشینی
- ۸- حق انتخاب شغل (اصل ۲۸ قانون اساسی)
- ۹- حقوق محیط زیست
- ۱۰- حقوق حیوانات
- ۱۱- حریم خصوصی (حق و تکلیف)
- ۱۲- مفهوم شخصیت حقیقی و شخصیت حقوقی
- ۱۳- تابعیت، گذرنامه، مهاجرت و بیگانگان مقیم ایران
- ۱۴- قاعده منع اضرار به غیر (لاضرر+اصل ۴۰ قانون اساسی)
- ۱۵- مفهوم دولت و معرفی سازمان های منتخب: شهرداری، شورای شهر، نیروی انتظامی، وزارت آموزش و پرورش، وزارت کشور، وزارت بهداشت
- ۱۶- آشنایی کلی با قوای سه گانه (هم پوشانی باسواد سیاسی)
- ۱۷- سازمان های بین المللی: سازمان ملل، شورای امنیت، تحریم
- ۱۸- مالیات و بودجه دولت

- ۱۹- اصل پاسخگویی افراد در قبال وظایف و مسئولیت‌ها
- ۲۰- حقوق بیمار و پزشک
- ۲۱- حقوق کار و استخدام
- ۲۲- حقوق کسب و کار الکترونیکی (خرید الکترونیک، تپسی و اسنپ)
- ۲۳- مفهوم مالکیت و آثار آن (+ اموال خصوصی، اموال عمومی و اموال دولتی)
- ۲۴- اصل لزوم پایبندی به قراردادها و وعده‌ها
- ۲۵- مسئولیت مدنی و لزوم جبران زیان‌های وارده به دیگران

- ۲۶- آشنایی با مفهوم برخی عقود معین: بیع، اجاره (روابط موجر و مستأجر)، رهن، وکالت، امانت، ضمان (+وثیقه)، هبه
- ۲۷- قرض، مضاربه و ربا
- ۲۸- وصیت
- ۲۹- ارث (+محرمیت از ارث)
- ۳۰- وقف
- ۳۱- چک و سفته
- ۳۲- بیمه و انواع آن
- ۳۳- مسئولیت مجبورین (صغار)
- ۳۴- لزوم ثبت مکتوب معاملات و تعاملات
- ۳۵- آشنایی با برخی اعمال مجرمانه: توهین، افتراء، جعل و تقلب، سرقت، اختلاس، رشوه، ضرب و جرح و نزاع دسته جمعی، تهدید
- ۳۶- تصادفات رانندگی
- ۳۷- مهمانی مختلط، شرب خمر، قمار و شرط بندی،
- ۳۸- آشنایی با انواع مجازات‌ها (حبس، کانون اصلاح و تربیت)
- ۳۹- منع بازداشت خودسرانه، منع استراق سمع و دسترسی به مکاتبات، منع شکنجه
- ۴۰- پیشگیری از بزه دیدگی جرائم جنسی
- ۴۱- پیشگیری از بزه دیدگی ناشی از انتشار اطلاعات در فضای مجازی
- ۴۲- پیشگیری از بزه دیدگی جرائم رایانه‌ای (فیشینگ، کلاه برداری نیجریه‌ای،...)
- ۴۳- مراجع حل و فصل دعوا و احقاق حق: پلیس، دادسرا، دادگاه و شورای حل اختلاف

انتخاب عناوین نهایی برای پایه هفتم:

با تجمیع دیدگاه این دو گروه عناوینی انتخاب گردید که مقرر شد این عناوین کل نیازهای دانش آموزان را در رده‌های هفتم، هشتم، نهم، دهم و یازدهم تشکیل دهد. مرحله بعد مشورت گرفتن از معلمان پایه هفتم بود تا از این میان آن دسته عناوینی که متناسب با پایه هفتم می‌دانند انتخاب کنند و بقیه را برای سایر پایه‌ها واگذارند. از میان آن دو مجموعه، عناوین زیر برای ارتقاء سواد حقوقی دانش آموزان پایه هفتم مصوب گردید.

- ۱- مفهوم حق و تکلیف
- ۲- حقوق متقابل فرزند و والدین
- ۳- حقوق متقابل معلم و دانش آموز
- ۴- قاعده منع اضرار به غیر (لاضرر)
- ۵- آشنایی کلی با قوای سه‌گانه

۱۶

برنامه ارتقاء
سواد حقوقی
دانش آموزان

۶- مالیات

۷- پاسخگویی افراد در قبال وظایف و مسئولیت‌ها

۸- حقوق کسب و کار الکترونیکی (خرید و فروش الکترونیکی)

۹- قرض، مضاربه، خرید قسطی و ربا

۱۰- لزوم ثبت مکتوب معاملات و تعاملات

۱۱- آشنایی با برخی اعمال مجرمانه (توهین و افترا)

۱۲- آشنایی با برخی اعمال مجرمانه (سرقت)

۱۳- حقوق افراد در مراقبت‌های جنسی و پیشگیری از بزه‌دیدگی جرائم جنسی

۱۴- حقوق افراد جامعه در پیشگیری از بزه‌دیدگی ناشی از انتشار اطلاعات در فضای مجازی

۱۵- مراجع حل و فصل دعوا و احقاق حق (پلیس)

۱۶- احترام به قوانین، تکالیف و حقوق دیگران

سپس جناب آقای حدادی اصل درباره هر عنوان مطلب مختصری را ارائه کردند که معلمان بدانند ذیل این عنوان چه مطالبی مورد توجه خواهد بود.

مشخص ساختن اهداف دانشی، بینشی و مهارتی هر یک از عناوین:

در مرحله بعد مقرر گردید که هدف کلی از آشنایی با هر یک از عناوین و همچنین اهداف جزئی هر یک معلوم گردد. اما این اهداف کلی نمی تواند نقشه راهی برای اجرای آن باشد. لذا در هر عنوان انواع اهداف مجزا شده دانشی، بینشی و مهارتی باید تعیین می گردید. برای آن که منظور از هر یک از اهداف سه گانه فوق معلوم گردد همه محورهای فعالیت برای تحقق این اهداف سه گانه ذیل سه عنوان به صورت زیر دسته بندی شد:

۱- اهداف دانشی:

انتظار می رود دانش آموز پس از فعالیت آموزشی ناظر به ارتقاء سواد حقوقی در عنوان مذکور بداند که:

۲- اهداف بینشی:

انتظار می رود دانش آموز پس از فعالیت بینشی ناظر به ارتقاء سواد حقوقی در عنوان مذکور به این بینش برسد که:

۳- اهداف مهارتی و توانمندی:

انتظار می رود دانش آموز پس از فعالیت مهارتی ناظر به ارتقاء سواد حقوقی در عنوان مذکور به این توانایی برسد که:

سپس ذیل هر یک از این عبارات چندین هدف خرد مطرح گردد. گرچه این کار به معلمان پایه هفتم داده شد ولی از آنجا که با این ادبیات آشنایی نداشتند نگارنده خود دست به کار گردید و انواع آن‌ها را تنظیم کرد. از مجموع ۱۶ عنوان حقوقی برای پایه هفتم تعداد ۲۷۵ هدف خرد یا انتظارات به دست آمد که در جداول بعدی هریک از آن‌ها به تفصیل نشان داده خواهد شد. در این کتاب مجموعه این اهداف و انتظارات ارائه خواهد شد.

بدیهی است که این کتاب نه مستقیماً برای دانش‌آموزان و نه مستقیماً برای معلمان نوشته نشده است بلکه برای آن نوشته شده است که نقشه راه نشان داده شود و معلمان نسبت به علت هر فعالیتی که پیشنهاد می‌شود آگاهی یابند و بدانند هدف از این اقدامات چیست. بنابراین ادبیات آن برای دانش‌آموزان تنظیم نشده است و برای نشان دادن نوع فعالیت معلمان نیز نوشته نشده است. فقط نشان دادن نقشه راه فعالیت‌های معلمان است.

در قدم بعدی لازم است نحوه اجرایی کردن اهداف فوق مشخص گردد و راهکارهای مربوط به آن نشان داده شود. از آنجاکه در نظر نیست برای ارتقاء سواد حقوقی یک درس دیگر به دروس دانش آموزان اضافه گردد؛ و نمی‌خواهیم صرفاً به آموزش حقوق بپردازیم. زیرا آموزش مستقیم یک کتاب درسی دیگر هم خارج از توان دانش آموزان است و هم هر سه دسته هدف را نمی‌توان به صورت آموزش مستقیم به دست داد. لذا طرحی ارائه شد که معلمان، برای ارتقاء سواد حقوقی، ذیل مطالبی که در کتاب‌های درسی یاد می‌دهند به گونه‌ای برنامه‌ریزی کنند که در حین دروس به طور غیرمستقیم انتظارات ذکر شده را برآورده کنند.

معلمان به خوبی این نحوه فعالیت غیرمستقیم را درک کردند و بر آن اساس قرار شد طی جلساتی هریک از عناوین ۲۵۴ گانه انتظارات مطرح گردد و هریک از معلمان بررسی کند چگونه می‌تواند در ضمن چه درسی و آموزش چه مطالبی این انتظارات را برآورده کند. پس از چندین جلسه مشورت و همفکری باید مشخص گردد که چگونه می‌توان هر یک از انتظارات فوق را در قالب چه برنامه‌ای به طور غیرمستقیم ذیل آموزش دروس رسمی مطرح کرد و در نتیجه در مجموعه دروس و در طی سال چگونه تمامی انتظارات فوق پاسخ داده می‌شود. این بخش از کار برای کتاب بعدی در نظر گرفته شده است که ان شاء الله ارائه خواهد گردید تا کتاب راهنمایی برای فعالیت معلمان در این زمینه باشد.

در انتها ضرورت دارد از جناب آقای حدادی اصل که رکن اساسی مسائل حقوقی این طرح بودند تشکر گردد. ما مدیون دلسوزی‌های ایشان هستیم. همچنین از پیگیری‌های جناب آقای ایزدیان سپاسگزاریم که با دقت و سعه صدر امکان اجرایی این طرح را فراهم نمودند.

حمیدرضا آیت‌اللهی

تیرماه ۱۳۹۹

اهداف و انتظارات در ارتقاء سواد حقوقی در دانش‌آموزان پایه هفتم^۱

۱- توضیحات هریک از عناوین توسط آقای حمید حدادی اصل انجام شده است
تنظیم اهداف و انتظارات توسط دکتر حمیدرضا آیت‌اللهی انجام شده است

۱- مفهوم حق و تکلیف

حق نوعی امتیاز و اختیار است ولی تکلیف وظیفه‌ای است که بر عهده کسی است. و معمولاً در مقابل هر حقی، تکلیفی نیز وجود دارد. می‌توان گفت معمولاً افراد در خانواده یا اجتماع حقوق و تکالیف متقابلی در برابر یکدیگر دارند. هیچ انسانی نیست که فقط حق داشته باشد و یا فقط تکلیف بلکه هر انسانی در پاره‌ای از امور ممکن است محق باشد و در برخی موارد دیگر مکلف به انجام کاری یا خودداری از انجام آن. برای تحقق هر تکلیف، دست کم سه رکن اساسی لازم است: اول، مکلف، یعنی کسی که ملزم به انجام یا ترک امر معینی شده است. دوم، مورد تکلیف، و آن امری است که باید شخص مکلف به‌جا آورد یا ترک نماید. سوم، رابطه حقوقی رابطه حقوقی که به‌موجب قانون بین مکلف و مورد تکلیف شکل می‌گیرد. در نظام حقوقی واژه حقوق جمع حق است و کاربردهایی متفاوت و گوناگون دارد.

◆ **هدف کلی:** شناخت نسبت حق و تکلیف

◆ **هدف جزئی:** فرد دریابد که حق و تکلیف چیست و اینکه در مقابل هر حقی تکلیفی وجود

دارد و نمونه‌های آن را بداند.

● انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:

- ۱- مفاهیم حق و تکلیف چیست.
- ۲- برخی مصداق‌های حق و تکلیف کدام است.
- ۳- بداند که در مقابل هر حقی تکلیفی است و نمونه‌هایی از حقوق و تکالیف مقابل آن‌ها را بداند.

● انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:

- ۱- حقوق خود و سایر مردم را درک کند و به بینش مطالبه‌گرانه صاحبان حقوق دست پیدا کند.
- ۲- وظیفه و تکلیف و ضرورت وجود آن در جامعه و حتی علت وضع مجازات به علت عدول از تکلیف را باور کند.
- ۳- حقوق هر فرد را از منظر تکالیف دیگری باور داشته باشد.

● انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:

- ۱- بسیاری از حقوق (اساسی یا مدنی) را نشان دهد.
- ۲- بسیاری از تکالیف افراد را در قبال دیگران و جامعه نشان دهد.
- ۳- تکالیف متناظر با حقوق بند اول را و حقوق متناظر با تکالیف بند دوم را نشان دهد.

۲- حقوق متقابل فرزند و والدین

در روایات آمده که اگر پدر و مادری از فرزندانشان راضی باشند موجب خیر و برکت و سعادت فرزند می‌شود و اگر در حق فرزندان خود دعا کنند خداوند به این دعا توجه خاصی می‌نماید، همان‌طور که اگر والدین از فرزندان ناراضی باشند و خدای ناکرده آنان را نفرین کنند ممکن است خداوند بر چنین فرزندی که موجب ناراحتی والدین شوند قهر و غضب نماید. این امر نشان می‌دهد که پدر و مادر نسبت به فرزندانشان حقوقی دارند که فرزندانشان باید آن‌ها را مراعات کنند.

به همین صورت پدر و مادر در قبال فرزندان خود تکالیفی دارند. برخی از این وظایف عبارتند از: رسیدگی به فرزندان، عدالت بین فرزندان، گسترش دوستی بین خود و آن‌ها، پرهیز از سخن زشت و ناروا به آن‌ها، مراقبت از رفتار فرزندان و نیز مراقبت از سلامتی آن‌ها، تأدیب فرزندان، تهیه ملزومات زندگی آنان توسط پدر، انتخاب نام مناسب برای فرزندان و آشنا ساختن فرزندان با آموزه‌های دینی و روش‌های صحیح اخلاقی. از سوی دیگر وظایف و مسئولیت‌های فرزندان (برگرفته از سوره اسراء آیه ۲۳ و ۲۴) عبارت است از: اطاعت و فرمان‌برداری از پدر و مادر، نیکی و احسان و خدمت به پدر و مادر، آف و سخن رنجش آور به پدر و مادر نگفتن، با آن‌ها با سخن نیکو صحبت نمودن، بال تواضع و فروتنی را برای والدین فرود آوردن، حتی‌المقدور نیازهای والدین را برآوردن و احترام والدین را نگه‌داشتن و در مواقع پیری و ناتوانی مراقبت از آن‌ها.

- ◆ **هدف کلی:** درک حقوق و وظایف فرزندان در قبال پدر و مادر و بالعکس
- ◆ **هدف جزئی:** شناخت انواع وظایف فرزندان نسبت به پدر و مادر و وظایف اولیاء نسبت به فرزندان و حقوق متناظر با آن و اهمیت رعایت آن.

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:**

- ۱- بسیاری از تکالیف او نسبت به پدر و مادر چیست و چگونه این تکالیف برای پدر و مادر حق ایجاد می‌کند.
- ۲- برخی تکالیف عمده پدر و مادر نسبت به فرزندان چیست.
- ۳- اهمیت و ضرورت رعایت وظایف خود نسبت به پدر و مادر را مخصوصاً از لحاظ دستورات الهی بداند.

● **انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:**

- ۱- علی‌رغم حقوقی که در خانه دارد ولی همواره باید تکلیف خود را در قبال پدر و مادر انجام دهد.
- ۲- از بی‌احترامی و انجام ندادن وظایفش نسبت به پدر و مادر بیزار باشد.
- ۳- تقدم انجام وظایف در قبال پدر و مادر را نسبت به سایر تکالیفش باور داشته باشد.

● **انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:**

- ۱- تمامی تکالیف خودش را نسبت به پدر و مادر بگوید و چندین مصداق جزئی از تکالیف خودش را نشان دهد.
- ۲- ارزش رعایت حقوق پدر و مادر و محدوده آن را بیان کند و رعایت آن را از وظایف خود بداند.
- ۳- درک درستی از مجموعه زحماتی که پدر و مادر برای او کشیده‌اند و در نتیجه علت تکلیف خود را نسبت به پدر و مادر بیان کند.
- ۴- احترام همیشگی به پدر و مادر داشته باشد و وظایفش را مبتنی بر احترام انجام دهد.

معلم می‌تواند نقشی حیاتی در زندگی دانش‌آموز ایفا کند و می‌تواند مسیر زندگی دانش‌آموز را تغییر دهد. از این‌رو معلم باید به تدریج آداب و اخلاق پسندیده را با سایر آموزش‌های خود در دانش‌آموز احیا کند و یاددهی خود را تا درک کامل مطالبی که باید آموزش دهد پیگیر باشد و همه همتش را بر تحقق یادگیری در دانش‌آموز قرار دهد. معلم باید اهمیت، فضیلت و جایگاه و مقام علم را برای دانش‌آموز روشن سازد، هر آنچه را که برای خود به‌عنوان یک الگو می‌پسندد، به شاگردانش تعلیم دهد و آنان را به آراستگی نسبت به فضایل و اجتناب از رذایل دعوت کند. معلم نباید هیچ‌گاه به خاطر داشتن علم بر دانش‌آموز فخر فروشی ورزد و صفاتی چون عُجب، تکبر و خودبرتربینی را به‌هیچ‌وجه نباید در خود داشته باشد؛ زیرا داشتن چنین صفاتی برای معلم تأثیرات بسیار منفی را برای شاگردان به‌جا خواهد گذاشت. در نتیجه، نقش یک معلم به‌ویژه در اوقات حضور شاگردان در مدرسه سرپرستی، مراقبت، تعلیم و تربیت آنان است، به‌گونه‌ای که در هر بخشی از زندگی آن‌ها می‌تواند نقش تربیتی داشته باشد. مثلاً از آن‌ها دلجویی کند، و اگر نیازی در یادگیری درس داشته باشند در تأمین آن کوشا باشد. در مقابل حق معلم این است که دانش‌آموز به او احترام گذارد، آنچه معلم برای یادگیری او می‌گوید یا انجام آن را از او می‌خواهد اطاعت کند، به مطالبی که برای آموزش او می‌گوید به‌دقت گوش کند، محضرش را موقر دارد، به او توجه نماید، صدایش را بر او بلند نکند، در محضر او بدون اجازه با کسی سخن نگوید، در حضور او از

کسی غیبت نکند، اگر پیش او از معلم بدگویی شود، از وی دفاع کند، عیب‌هایش را بپوشاند، خوبی‌ها و صفات نیکش را آشکار سازد، با دشمن او هم‌نشینی نکند و با دوستش دشمنی نرزد. هرگاه این کارها را انجام داد، فرشتگان خدا درباره دانش‌آموز گواهی دهند که او برای رضای خداوند جلّ اسمه، نه برای مردم، نزد آن معلم رفته است و دانش او را فراگرفته است. (امام سجّاد علیه‌السلام: الخصال: ۵۶۷ / ۱ منتخب میزان الحکمه: ۴۰۰)

♦ **هدف کلی:** درک درست از حقوق معلم و حقوق خود و تکالیف متناظر با آن

♦ **هدف جزئی:** شناخت حقوق خود و معلم و رعایت حقوق معلم به خاطر وظایفی که دانش‌آموز دارد و مطالبه‌گری برای حقوق خودش و در محدوده حقوق خود

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:**

- ۱- معلم چه حقوقی را نسبت به دانش‌آموز دارد و تکالیف دانش‌آموز نسبت به رعایت این حقوق چیست.
- ۲- حقوق خود در قبال معلم کدام است و محدوده حقوق دانش‌آموز تا کجاست و در موارد تضییع حقوقش چگونه می‌تواند حقوق خود را از طرق مختلف و با احترام به دست آورد.
- ۳- چرا باید احترام معلم را علی‌رغم حقوق خودش داشته باشد.
- ۴- منشأ به وجود آمدن حقوق و تکالیف خود و معلم را بیان کند.

● **انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:**

- ۱- رابطه حق و تکلیفی خود و معلمش صرفاً بر اساس یک سود دوجانبه نیست بلکه جنبه حقوق اساسی و مدنی دارد و رعایت نکردن آن می‌تواند موجب بازخواست جامعه گردد.
- ۲- اگر هریک از دانش‌آموز و معلم حقوق دیگری را رعایت نکنند مستلزم آن نیست که هر یک نسبت به دیگری وظایفش را انجام ندهد، در نتیجه این نوع بهانه برای انجام ندادن تکلیف درست نیست مگر قانون بگوید.

- ۳- صمیمیت معلم و دانش آموز پس از رعایت حقوق یکدیگر است.
- ۴- برخی دلسوزی‌های بیشتری که معلم انجام می‌دهد از باب انجام وظیفه نیست بلکه لطف و بزرگواری اوست. دانش آموز هم یاد بگیرد خارج از وظایفش نسبت به معلم لطف و محبت داشته باشد.

● انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:

- ۱- مصداق‌های متعددی از حقوق معلم و خود را نشان دهد و نحوه رعایت حقوق را بیان کند.
- ۲- بین وظایف معلم و دلسوزی‌های بیش از وظیفه‌اش تمایز قائل شود و دلسوزی‌های متعدد معلم را به‌عنوان حقوق خود تلقی نکند.
- ۳- در مواردی که حقوق او توسط معلم رعایت نمی‌شود بتواند از مسیر قانونی نسبت به تأدیه حقوق خودش (بدون بی‌احترامی به معلم) اقدام کند.
- ۴- وظایف خودش را نسبت به معلم انجام دهد.

۴- قاعده منع اضرار به غیر (لاضرر+اصل ۴۰ قانون اساسی)

مطابق اصل ۴۰ قانون اساسی، هیچ کس نمی تواند برای به دست آوردن حق خود به دیگری ضرر وارد کند. اصل مذکور مبتنی بر نظریه منع سوءاستفاده از حق است. نظریه منع سوءاستفاده از حق در حقوق اسلامی نیز مطرح بوده است و قاعده لاضرر یکی از منابع این نظریه محسوب می شود ولی این قاعده از سوءاستفاده از حق وسیع تر است. به موجب این نظریه، اصل آزادی اشخاص در اجرای حق خود، در صورت استفاده نامتعارف و به قصد ضرر رساندن به غیر باشد محدودیت می یابد. انسان حقوق اساسی، قانونی و شرعی بسیاری دارد که می تواند از آن ها بهره مند شود. ولی بهره مندی از حقوق خود فقط تا جایی ممکن است که باعث تعدی به حقوق دیگران نشود یا ضرری را متوجه آن ها نکند. به این قاعده «منع اضرار به غیر» یا «قاعده لاضرر» می گویند. درک این قاعده و محدودیت هایی که بر اساس آن انسان، دیگر امکان استفاده از حق خود را ندارد بسیار مهم است. این قاعده ای کلی است که در مورد تمامی حقوق افراد ساری و جاری است.

◆ **هدف کلی:** درک کلی و مصداقی قاعده منع اضرار به غیر

◆ **هدف جزئی:** شناخت محدوده و حریم شخصی دیگران و وظایف خود در رابطه با آن و بیزاری

از اضرار به غیر

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:**

- ۱- رعایت این قاعده چه تأثیری در زندگی فردی و اجتماعی دارد.
- ۲- چه قوانینی این قاعده را در بر دارد.
- ۳- بدانند چه تضامینی از سوی اجتماع برای رعایت این قاعده وضع شده است.

● **انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:**

- ۱- رعایت حقوق دیگران در این زمینه در نهایت امر موجب رعایت حقوق خود او می‌شود.
- ۲- برای استفاده از حق خود نمی‌تواند به هر طریقی متوسل گردد.
- ۳- استفاده او از حق تا جایی امکان‌پذیر خواهد بود که به حقوق دیگران لطمه‌ای وارد نیاید.
- ۴- از اضرار به غیر بیزار باشد.

● **انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:**

- ۱- حدود استفاده از حقوق خود را تشخیص دهد.
- ۲- انتظارات دیگران را نسبت به رعایت تکالیف از وی را پیش‌بینی نماید.
- ۳- توقعات خود را در رابطه با تکالیف دیگران برای استفاده از حقوق فردی متعادل سازد.
- ۴- مواردی از اضرار به غیر را در جامعه پیرامونی‌اش نشان دهد.

هر حکومت برای اجرای وظایف خود در قبال مردم آن جامعه داعیه برآوردن نیازهای آن جامعه را دارد، لذا باید بهترین ساختار را برای برطرف کردن نیازهای آحاد آن جامعه ارائه کند. حکومت‌هایی که با مردم‌سالاری اداره می‌شوند ساختار اصلی خود را بر اساس سه قوه اصلی تشکیل می‌دهند: قوه مقننه، قوه قضائیه، قوه مجریه. اغلب ارکان حکومت به‌نوعی زیرمجموعه این قوای سه‌گانه قرار می‌گیرند. قوانین اساسی بسیاری کشورها به لزوم تفکیک این سه قوه و استقلال هریک از دیگری و عدم‌مداخله یکی در دیگری تأکید دارند. اما نحوه فعالیت و محدوده فعالیت این سه قوه می‌تواند در جوامع مختلف فرق داشته باشد. حدود وظایف این قوا را معمولاً قانون اساسی کشورها مشخص کرده است.

از آنجاکه حکومت کشور ما ایران، بر مبنای مردم‌سالاری دینی تشکیل شده است لذا لازم است افراد جامعه نقش و وظایف این سه قوه را به‌خوبی بدانند و حقوقی که از این بابت به دست می‌آورند بشناسند تا بتوانند نسبت به آن مطالبه‌گری کنند. کودکان و نوجوانان ما باید ضمن آشنایی با این سه قوه، وظایف آن‌ها را بشناسند و بدانند این سه قوه کدام نیازهای آنان را برآورده می‌کنند. لذا تبیین فعالیت‌های این سه قوه و درک نسبت هر کس با آن‌ها در سواد حقوقی مهم است.

◆ **هدف کلی:** کشور دارای چه قوانینی است و بر چه پایه‌ای قوام دارد

◆ **هدف جزئی:** شناخت اهمیت این سه قوه و لزوم تفکیک آن‌ها، و ارتباط اجمالی سایر حاکمیت با آن‌ها و تشخیص حقوق و وظایف خود در قبال این سه قوه.

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:**

- ۱- چرا نظام اجرایی و سیاسی کشور باید از این سه قوه تشکیل شود.
- ۲- وظایف متمایز این سه قوه بطور اجمال چیست.
- ۳- تفکیک قوا به چه معنی است و علت آن چیست.
- ۴- روسای سه قوه کشور چه کسانی هستند.
- ۵- این قوا چه نسبتی با سایر ارکان نظام مثل رهبری و خبرگان و شورای نگهبان دارند.
- ۶- حقوق اساسی چیست و این قوا چه نسبتی با حقوق اساسی دارند.
- ۷- نحوه مشروعیت یافتن هریک از این سه قوه بنا بر قانون اساسی چیست و چگونه روسای این قوا انتخاب می‌شوند.
- ۸- اصل‌های مهم قانون اساسی در ارتباط با این سه قوه چه مطالبی گفته است.

● **انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:**

- ۱- بهترین راه برای اداره کشور از طریق نظام سیاسی است که این سه قوه در آن نقش دارند.
- ۲- از این سه قوه می‌تواند انتظاراتی داشته باشد.
- ۳- نحوه مشروعیت یافتن این سه قوه در نظام سیاسی کشور دلایلی دارد.
- ۴- هریک از افراد جامعه نسبت به هریک از این سه قوه حقوقی دارند.

۵- هر یک از این قوا بخشی از نیازهای کشور را پاسخ گو خواهند بود.

۶- مشارکت سیاسی او در برپا شدن این سه قوه اهمیت دارد.

● انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:

- ۱- توضیح دهد که چه استدلال‌هایی برای اصول قانون اساسی ناظر به این سه قوه وجود دارد.
- ۲- مشارکت سیاسی خود را در فعالیت و شکل‌گیری این سه قوه توضیح دهد.
- ۳- مدعی حقوق خود از این سه قوه و عناصر زیرین آن‌ها باشد.
- ۴- عدول از انجام وظایف این سه قوه و نحوه مواجهه با آن را توضیح دهد.
- ۵- نشان دهد برخی از نیازهای کلان کشور مربوط به کدام یک از این سه قوه و زیرمجموعه‌های آن‌هاست.
- ۶- بتواند نشان دهد که در برخی مسائل زندگی‌اش از چه حقوقی نسبت به این سه قوه برخوردار است.

۳۴

برنامه ارتقاء
سواد حقوقی
دانش آموزان

دولت بسیاری خدمات عمومی به تمامی مردم ارائه می‌کند که نیازمند است هزینه‌های آن تامین گردد: مثل ایجاد راهها، آموزش رایگان دانش آموزان و دانشجویان، ارائه خدمات بهداشتی و پزشکی، نظارت بر فعالیتهای بخش خصوصی، تامین امنیت و حفظ کشور با قوای نظامی و انتظامی، آبادانی شهرها و روستاها مخصوصا تامین برق و آب و مخابرات و گازرسانی و غیره. یکی از مهم‌ترین منابع تامین این هزینه‌ها اخذ مالیات از مردمی است که از این خدمات استفاده می‌کنند. مالیات بخشی از هزینه زندگی افراد است که توسط سازمان دولتی امور مالیات به منظور تأمین هزینه‌های مختلف عمومی از مالیات دهنده (یک شخص حقیقی یا حقوقی) دریافت می‌شود. مسئولیت اجتماعی هر فردی در جامعه اقتضا می‌کند که نسبت به پرداخت مالیات اقدام بموقع کند. کسانی که از این خدمات استفاده می‌کنند ولی حاضر نیستند در تامین هزینه‌های آن مشارکت کنند به نوعی زیاده خواهی و اجحاف به دیگران را رقم می‌زنند. به همین جهت قوانینی وضع شده است که اینگونه افراد تحت مجازات‌های اجتماعی و مالی قرار گیرند.

برخی مالیات‌ها بطور مستقیم گرفته می‌شود و برخی از آنها بطور غیر مستقیم دریافت می‌شود. بیشتر کشورها برای تامین نیازهای عمومی، مشترک یا توافق شده ملی و کارکردهای دولت، دارای سیستم مالیاتی هستند. بیشتر مالیات‌ها بر اساس مبلغ درآمد سالانه متغیر است. بیشتر کشورها مالیات بر درآمد شخص و

همچنین درآمد شرکت‌ها را خواستار می‌شوند. کشورها معمولاً مالیات بر دارایی، مالیات بر ارث، مالیات بر املاک، مالیات فروش، مالیات حقوق و دستمزد اعمال می‌کنند. مالیات‌ها از جهتی به مالیات‌های مستقیم و غیر مستقیم تقسیم می‌شود. مالیات‌های مستقیم معمولاً به مالیات بر درآمد و مالیات بر دارایی تقسیم می‌شود و هریک از اینها نیز زیر شاخه‌هایی دارد.

◆ **هدف کلی:** تعریف، بیان، اهمیت و نقش پرداخت مالیات

◆ **هدف جزئی:** آشنایی با فلسفه مالیات در جامعه و نفع‌هایی که جامعه از آن می‌برد.

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بدانند:**

- ۱- مالیات چیست.
- ۲- چرا باید مالیات پرداخت و برخی از نحوه‌های هزینه کرد مالیات چیست.
- ۳- نحوه محاسبه مالیات هر فرد حقیقی یا حقوقی بطور اجمال چگونه است.
- ۴- چند مورد از مواردی را که به آنها مالیات تعلق می‌گیرد چیست.
- ۵- برخی از منافع و یارانه‌هایی که از مالیات به مردم می‌رسد کدام‌ها هستند.
- ۶- مالیات چه نقشی را در برقراری عدالت اجتماعی ایفا می‌کند.
- ۷- فرق مالیات‌های مستقیم و غیر مستقیم چیست.

● **انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسند:**

- ۱- پرداخت مالیات یکی از وظایف هر شهروند است.
- ۲- با پرداخت مالیات می‌تواند توقعاتی از دولت داشته باشد.
- ۳- پرداخت مالیات یک مسئولیت اجتماعی است که همه باید در تحقق آن کوشا باشند.

- ۴- فرار مالیاتی زشت و ناپسند است و کسانی که از زیر بار پرداختن مالیات شانه خالی می‌کنند به حقوق عامه مردم تعدی می‌کنند و در نتیجه مورد نفرت واقع می‌شوند.
- ۵- فرار مالیاتی مستلزم مجازات‌هایی اجتماعی است.
- ۶- عدالت اجتماعی ناشی از پرداخت مالیات، امری خداپسندانه است.
- ۷- زکات و خمس با مالیات متفاوت هستند و موارد مصرف یا هزینه کرد آنها با مالیات فرق می‌کند.

● **انتظارات در حوزه کنش (مهارت): انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:**

- ۱- از پرداخت مالیات دفاع کند و اهمیت آن را برای کشور توضیح دهد.
- ۲- مالیات‌های مستقیم و غیر مستقیمی را که خانواده آنها می‌دهند نشان دهد و میزان آن را در سال اجمالا محاسبه کند.
- ۳- برخی منافع آشکار و پنهانی را که خود او از مالیات بدست می‌آورد نشان دهد.
- ۴- مالیات برخی از انواع مودیان را حساب کند.
- ۵- نزدیک‌ترین حوزه مالیاتی شان را نشان دهد.
- ۶- برخی معافیت‌های مالیاتی و دلایل توجیهی آنها را توضیح دهد.
- ۷- برخی از حقوقی که از پرداخت مالیات بدست می‌آورد نشان دهد.

۷- پاسخگویی افراد در قبال وظایف و مسئولیت‌ها

از آنجاکه هریک از مردم از حقوقی برخوردار هستند و لازمه رسیدن به این حقوق انجام تکالیفی است که دیگران بر اساس آن باید انجام دهند، لذا جامعه می‌تواند از شخص درباره انجام وظایفش پرس‌و‌جو کند و او نیز باید بتواند پاسخ مناسبی درباره رعایت حقوق دیگران داشته باشد. به این جهت می‌گویند هر فرد در قبال وظایف اجتماعی‌اش مسئول است یا می‌تواند مورد سؤال و حتی بازخواست قرار گیرد. عقل حکم می‌کند که هر فرد در قبال مسئولیت‌هایش پاسخ شایسته‌ای داشته باشد و اگر مسئولیتش را انجام ندهد قانون می‌تواند برای او مجازاتی تعیین کند.

قانون مسئولیت مدنی می‌گوید: هر کسی نسبت به اعمالی که عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی به حقوق افراد دیگر همچون جان یا سلامتی، مال یا آزادی، حیثیت و یا شهرت لطمه‌ای وارد کند، چه مادی و چه معنوی مسئول است و خسارت ناشی از عمل خود را نیز باید جبران کند. به عبارت دیگر در هر مورد که شخصی موظف به جبران خسارت دیگری باشد، می‌گویند در برابر او مسئولیت مدنی دارد یا ضامن است. هر عقل سلیمی چنین حکم می‌کند که هر کس به دیگری ضرر بزند باید آن را جبران کند، مگر در مواردی که ورود ضرر به دیگری، قانونی باشد و آن هم ضرری که به شخص دیگر قانوناً وارد شده است ناروا و نامتعارف جلوه نکند.

◆ **هدف کلی:** احساس مسئولیت در قبال جامعه

◆ **هدف جزئی:** رعایت مقررات اجتماعی و مسئولیت فرد در قبال آن و درک پاسخگو بودن نسبت به آن.

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:**

- ۱- در قبال هر آنچه انجام می‌دهد مسئول است و بتواند در قبال آن پاسخگو باشد.
- ۲- اگر کسی عمداً و از روی قصد مسئولیت‌هایش را رعایت نکند ضامن عواقب آن است.
- ۳- جبران ضرر و زینانی که به دیگران وارد می‌سازد الزامی است.
- ۴- نسبت بین مسئولیت در برابر خداوند و مسئولیت اجتماعی چیست.

● **انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:**

- ۱- باید پاسخگوی اعمال و رفتار خود در اجتماع باشد.
- ۲- مراجع قانونی و انتظامی بر اساس قوانین، وظیفه پرسش از انجام مسئولیت افراد را دارند و این پرسشگری را باید انجام دهند.
- ۳- مسئولیت‌پذیری یکی از صفات پسندیده است که باید برای افراد به صورت ملکه درآید.
- ۴- بی‌توجهی به مسئولیت‌های الهی، فردی و اجتماعی حتی اگر کسی افراد را بازخواست نکند امری زشت و ناپسند است و باید در جامعه این بی‌توجهی‌ها را منفور کرد.
- ۵- رعایت و درک این مطلب آرامش اجتماعی را به دنبال دارد و زندگی او نیز به تبع آن در امنیت خواهد بود.

● انتظارات در حوزه کنش (مهارت): انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:

- ۱- برخی از مسئولیت‌های خودش و نحوه پاسخگویی به آن را نشان دهد.
- ۲- برای بیشتر مسئولیت پذیر شدن خویش برنامه‌ای ارائه کند.
- ۳- میزان مسئولیت‌پذیری خود را نسبت به برخی مقررات ارزیابی کند.
- ۴- چند مورد از موارد مسئولیت‌های دیگران را که باید به او پاسخگو باشند نشان دهد و بگوید در صورت بی‌توجهی آن‌ها به مسئولیتشان چه کارهایی می‌تواند بکند.
- ۵- اهمیت امر به معروف و نهی از منکر را در قبال تحقق مسئولیت‌پذیری نشان دهد و چند نمونه فرضی را بیان کند و نحوه امر به معروف و نهی از منکر را نسبت به آن بیان کند.
- ۶- برخی از اقدامات تربیتی مدرسه را برای ارتقاء مسئولیت‌پذیری نشان دهد و آن‌ها را ارزیابی کند.
- ۷- مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی نسبت به آن را توضیح دهد و از آن دفاع کند.

۸- حقوق کسب و کار الکترونیکی (خرید و فروش الکترونیک)

کسب و کار الکترونیکی (اینترنتی) عبارت است از کاربردی کردن کلیه سیستم‌های اطلاعاتی برای تقویت و کنترل فرایندهای کسب و کار. امروزه این فرایندها با استفاده از فناوری‌های مبتنی بر وب توسعه می‌یابند. کسب و کار اینترنتی یک تعریف ساده واژه‌ای به معنی انجام کسب و کار با استفاده از ارتباطات راه دور و ابزارهای مرتبط است. در تجارت الکترونیک حتماً باید بین دو طرف پول ردوبدل شود (تا به مفهوم تجارت برسیم) ولی در کسب و کار الکترونیک لازم نیست پولی مبادله گردد.

برخی نیز کسب و کار الکترونیک را ترکیبی از تجارت الکترونیک، هوشمندی شرکت‌ها، مدیریت ارتباط با مشتری، مدیریت زنجیره تأمین و برنامه‌ریزی منابع شرکت می‌دانند.

از آنجاکه بسیاری از کسب و کارها در آینده به سمت الکترونیکی شدن می‌روند و مفهوم سنتی آن تغییر می‌کند، افراد باید با نحوه این کسب و کارها و وظایف جدید هر فرد در آن‌ها و حقوق متناسبی که با آن‌ها پیدا می‌کند آشنا باشند. این حقوق به دلیل شرایط ویژه کسب و کارهای الکترونیک با حقوقی که در کسب و کارهای قبلی معمول بود متفاوت خواهد بود. برخی مواقع این کسب و کارها چنان سهل و قابل دسترس می‌شوند که دانش‌آموزان نیز در معرض آن قرار می‌گیرند. پس، از دوران نوجوانی باید با این قواعد و حقوق و وظایف آشنا شد. کسب و کار الکترونیک به مفهوم کلی شامل به کارگیری فناوری‌های جدید برای برقراری ارتباطات

زنجیره‌ای بین سازندگان، فروشندگان، عرضه‌کنندگان و به‌طور کلی ارائه‌دهندگان کالا و خدمات از یک سو و خریدار و مصرف‌کننده یا به‌طور کلی مشتری از سوی دیگر است و نتیجه آن اتخاذ تصمیم‌های بهتر، بهینه‌سازی کالا و خدمات، کاهش هزینه‌ها و گشودن کانال‌های جدید است.

◆ **هدف کلی:** آشنایی با حقوق کسب‌وکار الکترونیکی

◆ **هدف جزئی:** اطلاع از حدود قانونی و اخلاقی فعالیت‌های مربوط به کسب‌وکار الکترونیکی

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:**

- ۱- دستورالعمل‌هایی اخلاقی برای کسب‌وکار الکترونیکی وجود دارد و نسبت به برخی از آن‌ها آگاه باشد.
- ۲- هرگونه فعالیت در زمینه کسب‌وکار الکترونیکی چگونه دارای قوانین و مقررات خاص خود است.
- ۳- برای حفظ حقوق افراد در کسب‌وکارهای الکترونیکی و نظارت بر وظایف هر کس در این زمینه چه مراجع قانونی وجود دارد.
- ۴- پلیس فتا چیست و محدوده فعالیت او چگونه است.
- ۵- برخی نیرنگ‌ها در خرید و فروش الکترونیکی و راه‌هایی برای گرفتار نشدن به آنها وجود دارد.
- ۶- برخی از مواردی از کسب‌وکار الکترونیک که نیاز به مجوز از مراجع قانونی کدام است.
- ۷- برای تبادل سالم پول در کسب‌وکار الکترونیکی چه راه‌های مطمئنی وجود دارد و چرا برخی راه‌ها غیرقانونی یا کلاه‌برداری است.

● **انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:**

- ۱- کسب‌وکار الکترونیکی علی‌رغم سهولت کار و منافع فراگیری که دارد به همان اندازه مخاطرات دارد.
- ۲- در کسب‌وکار الکترونیکی همواره نیازمند مشورت گرفتن از متخصصان صالح و پاک دست هستیم.

- ۳- وعده‌های پرطمطراق و وسوسه‌گر در فضای مجازی و پست‌های الکترونیکی اغلب توسط کلاه‌برداران داده می‌شود و از آن‌ها باید برحذر بود.
- ۴- آینده کسب‌وکارها بر مدار کسب‌وکار الکترونیکی می‌گردد.
- ۵- مرتب باید به توانایی خود در کسب‌وکار الکترونیک بیفزاید.
- ۶- فعالیت‌های غیرمجاز طبق قانون مجازات اسلامی دارای پیگرد و مجازات است.

● انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتوانند:

- ۱- یک نقل‌وانتقال موفق پولی انجام دهد و بر مبنای آن، از آن پس، بتواند این گونه نقل‌وانتقال پول را به راحتی و با احتیاط‌های لازم انجام دهد.
- ۲- یک کسب‌وکار الکترونیکی موفق را نشان دهد و میزان سرمایه‌گذاری و بازدهی آن را ارزیابی کند.
- ۳- چند کسب‌وکار الکترونیکی ناموفق را نشان دهد و اجمالاً بتواند عدم موفقیت آن‌ها را با همفکری متخصصان این حوزه ارزیابی کند.
- ۴- مراحل انجام یک کسب‌وکار الکترونیکی را تا حصول نتیجه نشان دهد.
- ۵- چند وظیفه شرعی، اخلاقی و قانونی خود را در کسب‌وکار الکترونیکی بیان کند.
- ۶- برای آینده چند کسب‌وکار الکترونیکی موردعلاقه‌اش را پیشنهاد دهد.

قرض الحسنه عبارت از پول یا مالی است که انسانی به دیگری می دهد تا مشکلاتش را برطرف کند و پس از مدت معینی قرض گیرنده باید معادل همان پول یا مال را به قرض دهنده برگرداند. تا وقتی که قرض گیرنده عین پول یا مال را به قرض دهنده ندهد می گویند برگردن او «دین» است. در آموزه های اسلامی، بر دادن قرض الحسنه تأکید زیادی شده است و کاری بسیار پسندیده دانسته شده است که حتی ثواب اخروی آن از صدقه نیز بالاتر شمرده شده است. همچنین تأکید زیادی بر ادای دین در موعد مقرر شده است، به گونه ای که اگر قرض دهنده در حال نماز از قرض گیرنده طلب مالش را بکند، موظف است نماز خود را شکسته و دین خود را ادا کند.

قرض الحسنه مالی است که شخصی اکنون احتیاج دارد ولی اکنون نمی تواند آن مال یا پول را بپردازد بلکه در آینده امکان پرداخت آن را دارد. از آنجاکه با قرض الحسنه مشکل فعلی یک فرد برطرف می شود، این نوع کمک به دیگری خداپسندانه شده است.

در مقابل، برخی که نیاز فعلی فردی را به پولی می دانند که می تواند در آینده بپردازد، از این نیاز فرد سوءاستفاده می کنند و به او آن مقدار مال را می دهند ولی با او قرار می گذارند که در آینده علاوه بر اصل پول، مبالغ دیگری به عنوان بهره پول نیز بپردازد. این نوع معامله ربا نام دارد و بسیار مبعوض خداوند است و

خداوند اعلام می کند کسی که این کار را می کند اعلام جنگ به خداوند نموده است. ربا چندین بار در قرآن در سوره های بقره، آل عمران، نساء و روم به شدت مورد انتقاد قرار گرفته است و تنها گناهی است که از آن به عنوان «جنگ با خدا» نام برده شده است. به همین جهت دانش آموزان باید فرق این دو نوع معامله را بدانند تا خدای ناکرده به کار حرامی نیفتند.

اگر شما نیاز به کالا یا وسیله ای دارید و به دلیل قیمت بالای آن نمی توانید محصول مورد نظر خود را اکنون خریداری کنید ولی می توانید در آینده مبلغ آن را بپردازید می توانید از شیوه خرید اقساطی استفاده کنید. خرید اقساطی عبارت است از دریافت کالا در زمان حال با قیمتی مشخص و معلوم به گونه ای که تمام پول آن را در آینده بپردازید یا تمامی مبلغ آن کالا در اقساط مساوی و یا غیرمساوی در چندین مرحله پرداخت شود. در خرید اقساطی اشکالی ندارد که فروشنده مال خود را به قیمتی بالاتر از خرید نقدی بفروشد.

مضاربه قراردادی است که میان عامل و صاحب سرمایه (مالک) بسته شده و بدین صورت است که عامل با سرمایه صاحب مال به تجارت یا تولید پرداخته و در برابر آن به نسبت درصدی در سود یا زیان با وی شریک باشد که البته اگر سودی به دست آید آن را با دارنده مال بر پایه قرارداد تقسیم می کند. شرط اساسی درستی مضاربه قبول خطر از جانب صاحب سرمایه و عدم ضمانت عامل نسبت به سرمایه است. به همین جهت علی الاصول وقتی مضاربه صحیح است که اگر این فعالیت مشارکتی باعث ضرر شد صاحب سرمایه در ضرر نیز به نسبت قرارداد شریک باشد.

◆ **هدف کلی:** شناخت قرض الحسنه، خرید قسطی، مضاربه و ربا

◆ **هدف جزئی:** تمایزگذاری بین قرض الحسنه، خرید قسطی، مضاربه و ربا و احکام شرعی و

قانونی آنها

● انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:

- ۱- بین قرض و ربا چه تفاوت‌هایی وجود دارد و چه معاملاتی ربوی است.
- ۲- بین خرید و فروش نقدی و قسطی چه تفاوت‌هایی است و تفاوت ربا با خرید و فروش اقساطی چیست.
- ۳- مضاربه چیست و چه فرقی با ربا دارد و حدود قانونی و شرعی آن را بداند.
- ۴- ضمانت اجرای تعهدات در این نوع قراردادها به چه صورت است.
- ۵- طرق سوءاستفاده از این گونه تعهدات در چه مواردی است.
- ۶- هر یک از انواع فوق اجمالاً چه احکام شرعی دارند.
- ۷- اهمیت و فضیلت قرض الحسنه چیست.

● انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:

- ۱- قرض الحسنه کار ارزشمندی است و ربا منفور است.
- ۲- سهل‌انگاری در این گونه معاملات می‌تواند او را به امور نامشروع بکشاند، یا مرتکب گناه‌های بزرگی شود که کیفر اخروی دارد.
- ۳- برای هر اقدامی در زمینه این تعهدات اصول و قوانینی وجود دارد که باید در قبال مراجع قانونی نسبت به آن‌ها پاسخگو باشد.
- ۴- در انجام این تعهدات ضمانت‌های اجرایی وجود دارد.
- ۵- در انجام این تعهدات دستورالعمل‌های اخلاقی وجود دارد و نسبت به آن‌ها باید مقید باشد.
- ۶- لازم است برای عقد این گونه قراردادها، آن‌ها را مکتوب کند و دو طرف باید این قراردادها را امضا کنند.

● انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:

- ۱- فرق بین این قراردادها را توضیح دهد و نمونه‌هایی برای هر یک بیان کند.

- ۲- به لحاظ شرعی و قانونی حدود این گونه معاملات را تشخیص دهد.
- ۳- از هرگونه سوءاستفاده در این زمینه پرهیز نموده و دیگران را ارشاد کند.
- ۴- ملکه رعایت حدود الهی و مقررات اجتماعی را در خود تقویت کند و از تعدی به حقوق دیگران بیزار باشد.
- ۵- چند نمونه از مصادیق این قراردادها را در خانواده خود نشان دهد یا وقایعی درباره آنها بیان کند.
- ۶- اهمیت هریک از این قراردادها و نتایج حاصل از آنها را بیان کند.
- ۷- احکام این فعالیتها را از رساله عملیه استخراج کند.

بسیاری مواقع اتفاق می افتد که انسان با شخص دیگری معامله ای کند یا قراردادی برای یک بازه زمانی ببندد ولی در آینده هر یک از دو طرف قرارداد به علت فراموشی مفاد قرارداد تعبیر دوگانه ای از قرارداد داشته باشند و در نتیجه موجب سوءظن به دیگری و محل اختلاف و دعوا قرار گیرد. خداوند در طولانی ترین آیه قرآن (آیه ۲۸۲ سوره بقره) نه تنها تأکید کرده است که هرگونه قراردادی باید مکتوب شود بلکه تأکید کرده است برای قرارداد دوجانبه فرد ثالثی به عنوان شاهد این قرارداد قرار گیرد. بدین وسیله امنیت قراردادهای تضمین می گردد و اختلاف بین مردم کاهش می یابد. برخی به علت اطمینان از طرف مقابل خود صرفاً حرف او را حجت قرارداد خود می دانند. اما فراموشی مسئله ای نیست که بتوان از آن گریزی داشت، لذا تأکید شده است حتی قراردادهایی که با نزدیک ترین دوستان و آشنایان خود می بندد باید نوشته و توسط طرفین امضاء گردد. کودک و نوجوان از ابتدا باید مکتوب کردن قرارداد را یاد بگیرند تا در آینده با این طریق کلیه معاملات یا قراردادهای خود را منعقد کنند. مراجع رسمی کشور برای ثبت قراردادها، راهکارهای قانونی اندیشیده اند و ضمانتهایی نیز برای آن وضع کرده اند. دفاتر اسناد رسمی یکی از این سازوکارها است. ثبت ملک، اثبات کننده مالکیت کسی است که ملک به نام او ثبت شده و یا به او به ارث رسیده یا به طور رسمی به او منتقل گردیده و این انتقال هم در دفتر املاک ثبت شده است و ادارات و مراجع قضایی او را مالک می شناسند. پس از صدور سند مالکیت و ثبت ملک در دفتر

املاک، دیگر تصرف غیر صاحب سند مالکیت در آن ملک دلیل مالکیت محسوب نمی‌شود و کسی نمی‌تواند به تصرف مالکانه خود به ضرر صاحب سند مالکیت استناد نماید.

◆ **هدف کلی:** درک لزوم ثبت مکتوب قراردادها

◆ **هدف جزئی:** ضرورت ثبت مکتوب قراردادها و نوع امنیت و نتایج حاصل از ثبت آن‌ها

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:**

- ۱- خداوند در بلندترین آیه قرآن بر این مسئله تأکید کرده است. ترجمه آن آیه را بدانند.
- ۲- چگونه ممکن است از سوی طرف مقابل یا ثالث نسبت به هر معامله ایراد و ابهامی وارد شود.
- ۳- چرا برای اثبات حق لازم است مدارکی ارائه شود.
- ۴- چگونه ثبت مکتوب معاملات حقانیت فرد را در برابر هرگونه ادعا ثابت می‌کند.
- ۵- ثبت مکتوب قراردادها چگونه در برابر فراموشی طبیعی مفاد قراردادها مصونیت می‌دهد.
- ۶- چرا ثبت مکتوب قراردادها یکی از مهم‌ترین ابزارها برای تعدی نکردن به حقوق دیگران و مورد تعدی واقع نشدن از ناحیه آن‌هاست.
- ۷- در نوشتن قراردادها چه عناصری باید ذکر شود.
- ۸- چه ضمانت‌های اجرائی، اخلاقی، شرعی، قانونی نسبت به قراردادهای مکتوب وجود دارد.

● **انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:**

- ۱- امنیت قراردادها و حفظ آن‌ها بسیار مهم است.
- ۲- نباید زیر بار هیچ توجیهی برای مکتوب نکردن قراردادها رفت.
- ۳- مکتوب نکردن قراردادها نه تنها به هیچ دوستی و خویشاوندی آسیب نمی‌رساند بلکه در درازمدت

موجب تحکیم آن‌ها می‌شود.

- ۴- برای حفظ نظم و امنیت در معاملات قواعدی وجود دارد.
- ۵- با ضمانت‌های اجرایی برای معاملات ثبت‌شده نگرانی‌های بعدی او کاهش می‌یابد.
- ۶- ثبت معاملات جز در موارد استثناء به لحاظ شرعی و قانونی پسندیده است.
- ۷- ثبت، الزامی‌ترین عامل در جهت امنیت مالکیت و معاملات است.

● انتظارات در حوزه کنش (مهارت): انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:

- ۱- چند معامله مکتوب را نشان دهد و عناصر آن را معلوم کند.
- ۲- در صورت اجازه والدین، چند نمونه از قراردادهایی را که در خانواده آن‌ها مکتوب شده است نشان داده و عناصر آن‌ها را بازشناسد.
- ۳- چند قرارداد مختلف فرضی را مکتوب کند.
- ۴- بگوید در موارد تخلف در قراردادهای چگونه می‌تواند از ثبت آن‌ها برای احقاق حق استفاده کند.
- ۵- احکام مربوط به معاملات ثبت‌شده را از رساله‌های عملیه به دست آورد.
- ۶- نمونه‌های ثبت‌شده در دفاتر ثبت اسناد و املاک را به دست آورد و در مفاد آن دقت کند.
- ۷- چند مکانی را که ثبت قانونی معاملات و پیگیری انجام تعهدات به عهده‌دارند نشان دهد.

۱۱- آشنایی با برخی اعمال مجرمانه (توهین و افترا)

افترا به این معناست که شخصی به نفر دیگر نسبت ارتکاب جرمی را بدهد که واقعیت نداشته باشد. به طور مثال اگر به شخصی نسبت کلاه بردار بودن دهیم، درحالی که ثابت شود وی به هیچ وجه کلاه بردار نبوده است، یا نتوانیم ثابت کنیم که کلاه بردار بوده است، افترا اتفاق افتاده است که از لحاظ شرعی و قانونی جرم و مستحق کیفر است.

زمانی که افترا به صورت شفاهی انجام شود، فرد شاکی باید بتواند آن را ثابت کند و نسبت به آسیب‌هایی که از بابت این افترا به وجود آمده است، مدارکی محکمه‌پسند همانند اذعان شاهدان افترا ارائه دهد. اما در صورتی که افترا نوشتاری باشد و مثلاً در روزنامه یا نشریه‌ای آورده شود، گرچه آسیب‌هایش بیشتر است ولی اثبات آن بارها ساده‌تر خواهد بود.

توهین زمانی اتفاق می‌افتد که به فردی به صورت رفتاری یا گفتاری هتک حرمتی شود. مثلاً اگر به شخصی با الفاظ رکیک توهین شود، این عمل توهین و هتک حرمت محسوب می‌شود و البته قانون‌گذار برای آن مجازاتی نیز پیش‌بینی کرده است.

♦ **هدف کلی:** شناخت برخی انواع تعدی به حقوق دیگران

♦ **هدف جزئی:** شناسایی عناوین مجرمانه توهین و افترا نسبت به رفتارهای حاصل از خشم، یا

غیرارادی و یا ارادی و مجازات آن‌ها

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بدانند:**

- ۱- حدود و تعریف توهین و افتراء چیست.
- ۲- در صورت ارتکاب فردی به جرائم فوق چه مجازاتی را باید توقع داشته باشد.
- ۳- تأثیر عمد و قصد و علم و اطلاع تا چه حدودی مؤثر در مجازات است.
- ۴- اعمال مجرمانه نه تنها از نظر جامعه جرم است بلکه مستحق مجازات الهی نیز هست.
- ۵- آبروی هر فرد گرمی‌ترین داشته هر فرد است و از بین بردن آن چگونه باعث خشم خداوند می‌شود و چه عواقب وحشتناک اخروی برای مرتکب به آن وجود دارد.

● **انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسند:**

- ۱- اعمال مجرمانه توهین و افتراء از لحاظ شرع و قانون رفتاری ناپسند و غیراخلاقی است.
- ۲- فرد ملزم است از رفتارهای مجرمانه توهین و افتراء پرهیز نماید تا مشمول خشم اجتماعی و مجازات عمومی نگردد.
- ۳- هرگونه مطالبی را به زبان نیاورد و تا امری برای او مسلم نشده است از ذکر آن خودداری کند زیرا احتمال زیادی دارد که مرتکب تهمت و یا هتک حیثیت شود.
- ۴- از آنجاکه این موارد در فضای مجازی بسیار اتفاق می‌افتد بسیار مواظب باشد که در شبکه‌های اجتماعی هر مطلبی را نپذیرد و فقط آن‌هایی را نشر دهد که برای او فایده‌مند بودن انتشار آن‌ها مسلم است.
- ۵- تهمت و افتراء برای او منفور باشد.

● انتظارات در حوزه کنش (مهارت): انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:

- ۱- چند مورد افترا و توهین که در جامعه اتفاق افتاده است نشان دهد و مجرمانه بودن آن را نشان دهد.
- ۲- چندین مورد از این جرائم را در فضای مجازی نشان دهد و نفرت خود را از این اعمال بیان کند.
- ۳- چند مورد از مجازاتی که برخی افراد در نتیجه این اعمال دیده‌اند با ذکر مورد نشان دهد.
- ۴- سعی کند از بیان هر مطلبی پرهیز داشته باشد و در بیان بسیاری مطالب سکوت کند.
- ۵- از آبروی کسی که مورد غیبت یا تهمت و یا هتک حیثیت شده است دفاع کند.
- ۶- در مقابل کسانی که این اعمال مجرمانه را انجام می‌دهند بایستد و نفرت خود را از اعمال آن‌ها نشان دهد.
- ۷- با فهم این موضوع در جامعه از خود فردی قانونمند ارائه نماید.

۱۲- آشنایی با برخی اعمال مجرمانه (سرقت)

دزدی یا سرقت در حقوق کیفری گرفتن غیرقانونی اموال دیگران بدون رضایت آنهاست. دزدی این گونه نیز تعریف می شود: سوءاستفاده از جهل یا غفلت شخصی برای به دست آوردن بخشی از اموال مادی یا معنوی وی به نفع خود یا دیگران. از آنجاکه سرقت امنیت افراد جامعه و اموال آنها را به خطر می اندازد و اضطراب اجتماعی به وجود می آورد از لحاظ اجتماعی هم جرم است، یعنی در سرقت نه تنها صاحب حق متضرر شده است و حکومت باید او را برای به دست آوردن حقتش یاری کند بلکه سارق باید به خاطر ناامنی مالکیت در جامعه نیز بازخواست و مجازات قرار شود. سرقت تنها در مورد اموال مادی شخص نیست بلکه ممکن است مالکیت های معنوی افراد نیز هدف دستبرد قرار گیرد.

◆ **هدف کلی:** شناخت عنوان مجرمانه سرقت

◆ **هدف جزئی:** آشنایی با مصداق های متفاوت سرقت و نحوه مواجهه و مجازات شرع و قانون

در صورت وقوع آنها

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:**

- ۱- حق الناس چیست و بی‌توجهی به آنچه عواقب شدید اخروی دارد.
- ۲- تعریف عنوان مجرمانه سرقت چیست عناصر آن کدام هستند.
- ۳- فرق سرقت مادی و معنوی چیست.
- ۴- سرقت به صورت‌های متفاوتی انجام می‌شود که با برخی از انواع آن باید آشنا شد.
- ۵- سارقان چه توجیه‌های غلطی برای انجام آن بیان می‌کنند.
- ۶- جامعه در مقابل آنچه عکس‌العملی را نشان می‌دهد.

● **انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:**

- ۱- از هر نوع سرقت باید بیزار بود.
- ۲- تعدی به حقوق و اموال دیگران غیراخلاقی و ناپسند است و توجیهاتی که برای آن می‌شود بی‌اعتبار است.
- ۳- مجازات شدیدی از سوی شارع و قانون‌گذار برای آن در نظر گرفته شده است.
- ۴- سرقت از بیت‌المال نسبت به سرقت از افراد، گناه بزرگ‌تری است.
- ۵- سرقت‌های معنوی هم وجود دارد.
- ۶- حتی اگر اموال مسروقه از سارق گرفته شود و صاحب‌مال هم رضایت دهد هنوز وجه اجتماعی جرم باقی است و سارق از این بابت هنوز مستحق مجازات است.

● **انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:**

- ۱- مفهوم عمل مجرمانه سرقت را بشناسد و عناصر آن را بیان کند.
- ۲- برخی انواع مجازات سرقت را بیان کند.

- ۳- نمونه‌هایی متفاوت از سرقت را بیان کند.
- ۴- چند ماجرا از سارقانی را که بالاخره دستگیر و مجازات شده‌اند از صفحه حوادث بیابد و نقل کند.
- ۵- عواقب اخروی انواع سرقت‌ها را بیان کند.
- ۶- تفاوت گناه و عقوبت سرقت و رعایت نکردن حق الناس را با سایر گناهان نشان دهد.
- ۷- نشان دهد در مواردی که سرقت واقع شده است مال باخته به چه طریق می‌تواند احقاق حق خود را از مراجع قانونی پیگیری کند.

۱۳- حقوق افراد در حفاظت شدن از سوءاستفاده‌های جنسی و وظیفه جامعه در پیشگیری از بزه‌دیدگی جرائم جنسی مخصوصاً در کودکان.

۵۷

برنامه ارتقاء
سواد حقوقی
دانش آموزان

جرائم جنسی بسیاری وجود دارد که مجرمان آن با آگاهی و اختیار خود و طرف مقابل آن‌ها را مرتکب می‌شوند. اما کسانی که به آگاهی‌های جنسی دست نیافته‌اند همانند کودکان و نوجوانان درحالی که نمی‌توان برای آن‌ها اختیاری در آن سنین در پذیرش اعمال مجرمانه قائل شد ممکن است توسط کسانی دیگر مورد سوءاستفاده جنسی به صورت‌های مختلف قرار گیرند. از آنجاکه خود این افراد هنوز عقل و درایت لازم را در پذیرش یا عدم پذیرش این اعمال مجرمانه ندارند لذا حکومت باید انواع روش‌ها را بکار گیرد تا این بزه‌ها متوجه آن‌ها نشود. یعنی کودکان حق دارند در جامعه مورد حمایت واقع شوند تا از آن‌ها در برابر این گونه روابط نامشروع محافظت گردد.

مراقبت جنسی از کودک از ابتدای تولد از طریق آموزش‌های پدر و مادر شکل می‌گیرد. لازم است قبل از همه این‌ها و به‌عنوان پیش‌نیاز، محیط رشد کودک طوری ساماندهی بشود که پیام «حرمت تن» به کودک منتقل بشود. نگاه‌داشتن «حرمت تن» وجهی از صفت پسندیده «حیاء» است. مفهوم حیاء گسترده‌تر است و شامل چیزی که می‌بینیم و می‌شنویم و یا حتی چیزی که فکر می‌کنیم هم می‌شود. مطلوب ما نیز این است که فرزند ما در نوجوانی و بزرگسالی به این مرحله برسد و به همین خاطر در خردسالی و کودکی باید مفهوم «حریم» برای او جا بیفتد و به او آموخت که موظف است حریم خود را محافظت کند. اما او به‌تنهایی نباید به

حفظ حریم خود اقدام کند، بلکه جامعه و حاکمیت نیز باید تمامی بسترهای لازم را برای محافظت از حریم او انجام دهد و او را از بزه‌دیدگی در این موارد مصون نماید.

◆ **هدف کلی:** آگاهی بخشی کودکان و نوجوانان نسبت به تعدی‌های جنسی و حفاظت آن‌ها در

قبال آن

◆ **هدف جزئی:** اطلاع از جرائم جنسی نسبت به کودکان و نوجوانان و نحوه مراقبت جامعه و

حکومت از آن‌ها و درک وظایف پیشگیرانه حکومت در این گونه موارد

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بدانند:**

- ۱- تمایلات جنسی غریزه‌ای خدادادی است که فقط روابط جنسی بین زن و شوهر برای بقای نسل پسندیده است و در موارد دیگر از لحاظ شرعی ممنوع و مستحق مجازات دنیوی و اخروی است.
- ۲- سوءاستفاده جنسی در چه مواردی اتفاق می‌افتد.
- ۳- حریم‌های شخصی انسان کدام است.
- ۴- حیا چیست و چگونه باید آن را تقویت کرد.
- ۵- برخی احکام جنسی را از رساله عملیه می‌توان به دست آورد.
- ۶- باید از اطلاعات غلط در این باره پرهیز کرد و سؤال‌های خود را از افراد صالح پرسید.
- ۷- چه مواردی می‌تواند تجاوز به حریم شخصی فرد در زمینه مسائل جنسی باشد و کودکان و نوجوانان در قبال آنچه کارهایی باید بکنند.
- ۸- کودکان و نوجوانان باید چه اقدامات پیشگیرانه‌ای در این باره انجام دهند.

● انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:

- ۱- حفظ «حیا» از زیننده‌ترین خصلت‌های اخلاقی است.
- ۲- از بی‌حیائی‌ها نفرت داشته باشد.
- ۳- در برابر تمایلات جنسی باید خویشتن‌دار باشد.
- ۴- خداوند اجازه هیچ‌گونه تعدی به حریم شخصی بدنی او نداده است.
- ۵- باید از حریم شخصی بدنی‌اش محافظت کند و در مقابل کسانی که به حریم او می‌خواهند تجاوز کنند باید بایستد و از مقابله با آن‌ها نه بترسد و نه خجالت بکشد.
- ۶- در دفاع از حریم شخصی بدنی‌اش از پدر و مادر یا بزرگ‌ترهایی که صالح و باتقوا هستند کمک بگیرد.
- ۷- در صورت مورد تجاوز واقع شدن، مراجعی قانونی برای اعاده حیثیت و مجازات متجاوز وجود دارد.

● انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:

- ۱- قدرت «نه گفتن» را داشته باشد و شجاعت مقابله با گناهکاران مخصوصاً وقتی که به حریم او تجاوز می‌کنند داشته باشد.
- ۲- حیای زبان، چشم، گوش و بدن داشته باشد و آن را تقویت کند.
- ۳- نفرت خود را از بی‌حیائی‌ها نشان دهد.
- ۴- اقدامات پیشگیرانه لازم را برای حفظ حریم بدنی‌اش داشته باشد.
- ۵- از حضور در مجامع و یا گفتگوهایی که حیا را در بیان خود و روابطشان رعایت نمی‌کنند خودداری کند.
- ۶- از کودکی و نوجوانی خویشتن‌داری را در خود تقویت کند.
- ۷- انواع راه‌های مقابله با شرایطی که به حریم بدنی او تعدی می‌شود توضیح دهد.

۱۴- حقوق افراد جامعه در پیشگیری از بزه‌دیدگی ناشی از انتشار اطلاعات در فضای مجازی

در ده سال اخیر فضای مجازی مجرای بسیاری فعالیت‌های خبری، آموزشی، تجاری، بانکی، تبادل اطلاعات، ابراز دوستی، تبادل عکس‌ها و فیلم‌ها، آموزش و اطلاع‌رسانی و تبلیغات و غیره گردیده است، اما معدودی از خلاف کاران سعی می‌کنند از این مزایای فضای مجازی در جهت سوءاستفاده، شبهه افکنی، سرقت اموال یا اطلاعات خصوصی افراد، کلاه‌برداری، تهدید و ارباب، بی‌حیائی و بی‌عفتی، ترویج خشونت و غیره استفاده کنند. به این جهت هریک از افراد جامعه حق دارد که از دولت بخواهد در قبال این بزه‌های متعدد از او حمایت شود و مانع ضرر دیدن افراد گردد که مهم‌ترین آن‌ها پیشگیری از بسترهایی است که می‌تواند موجب این اقدامات خلاف شود.

- ◆ **هدف کلی:** آشنایی با وظایف حکومت برای پیشگیری و مقابله با جرائم ناشی از انتشار اطلاعات در فضای مجازی.
- ◆ **هدف جزئی:** شناخت حقوق هر فرد در قبال کسانی که اطلاعاتش را در فضای مجازی نشر می‌دهند و چگونگی احقاق این حقوق

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بدانند:**

- ۱- اطلاع داشتن از انواع بزه‌ها در فضای مجازی حق اوست و جامعه و مراجع قانونی باید او را به این موارد و راه‌های مقابله با آن آگاه کنند.
- ۲- برخی از حقوق افراد در فضای مجازی چیست.
- ۳- برای استفاده از فضای مجازی چه قوانین و مقرراتی وجود دارد.
- ۴- مراجع تعیین مقررات و نظارت بر استفاده از این فضا کدامند.
- ۵- برخی بزه‌هایی که در فضای مجازی امکان دارد در معرض آن واقع شود کدام است و چگونه چنین مواردی اتفاق می‌افتد.
- ۶- حقوق او در قبال آن‌ها که اطلاعاتش را در فضای مجازی نشر می‌دهند چیست.
- ۷- حریم خصوصی در فضای مجازی به چه معنایی است.

● **انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسند:**

- ۱- اصل بر این است که این فضا و امکانات آن ابزاری برای بهره‌برداری بهینه است.
- ۲- استفاده غیرقانونی از این فضا می‌تواند موضوع ادعای حقوقی و کیفری از سوی اشخاص حقوقی و حقیقی باشد.
- ۳- اشتباه در به‌کارگیری این ابزار می‌تواند صدمات جبران‌ناپذیری به افراد جامعه وارد کند.
- ۴- باید نسبت به نشر اطلاعاتش در فضای مجازی حساس باشد.
- ۵- نشر برخی اطلاعاتش در فضای مجازی می‌تواند برای او عواقبی داشته باشد.

● **انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتوانند:**

- ۱- حدود قانونی استفاده از فضای مجازی را تشخیص دهد.

- ۲- با بهره‌گیری مناسب از این فضا منافع علمی و اقتصادی را حاصل نماید.
- ۳- از همکاری مراجع قانونی در زمان مناسب بهره‌مند شود.
- ۴- نشر اطلاعات او در فضای مجازی می‌تواند موجب چه بزه‌هایی از جانب دیگری گردد.
- ۵- حساسیت‌های لازم را در نشر اطلاعاتش در فضای مجازی داشته باشد.
- ۶- از حریم خصوصی خود در فضای مجازی محافظت کند.
- ۷- برخی مواردی را که می‌تواند حریم خصوصی او را خدشه‌دار کند نشان دهد.

۱۵- مراجع حل و فصل دعوا و احقاق حق؛ نیروی انتظامی (پلیس)

احقاق حق به معنای رسانیدن حق به کسی است که چنان حقی را به موجب شرع یا قانون داراست. نیروی انتظامی یکی از عواملی است که باید این اقدام را بکند. نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران یا به طور مخفف «تاجا» پلیس ایران است که در سال ۱۳۷۰ خورشیدی از ترکیب شدن شهربانی جمهوری اسلامی ایران و ژاندارمری جمهوری اسلامی ایران و نیز کمیته انقلاب اسلامی به وجود آمد و در حال حاضر به طور رسمی نیروی اصلی مسئول حفظ امنیت داخلی ایران است. اکنون نیروی انتظامی (پلیس) در ایران وظایف متعددی دارد و به بخش‌های مختلفی تقسیم می‌شود. بیشتر بخش‌های نیروی انتظامی وظیفه امنیتی و انتظامی دارند و دارای نیروهای مسلح هستند. اما برخی بخش‌ها نیز بیشتر جنبه خدمات اجتماعی و دولتی دارد مانند صدور گذرنامه، راهنمایی و رانندگی، پلیس راه، رسیدگی اولیه به دعوی افراد نسبت به هم. دانش‌آموزان باید نسبت به وظایف و حدود اختیارات این نیرو آشنا باشند تا در مواقع لزوم بتوانند تحت حمایت آن‌ها قرار گیرند.

◆ **هدف کلی:** آگاهی و شناخت پلیس یا نیروی انتظامی

◆ **هدف جزئی:** آشنایی با مأموریت‌های پلیس و حدود آن و خدماتی که می‌توان از آن‌ها توقع

داشت

● انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:

- ۱- نیروی انتظامی یا پلیس چه وظایفی را در جامعه دارد و او چه وظایفی را در مقابل پلیس دارد.
- ۲- حدود اختیارات پلیس کدام است و انجام چه مواردی را نمی‌توان از پلیس انتظار داشت.
- ۳- چگونه می‌تواند از همکاری پلیس یا نیروی انتظامی بهره‌مند گردد.
- ۴- اهمیت و تأثیرات پلیس در جامعه چیست.
- ۵- افراد صالح باید پشت گرم به پلیس باشند و افراد بزهکار باید از آن بترسند.

● انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:

- ۱- پلیس یا نیروی انتظامی برای حفاظت و اجرای قانون در جامعه ضروری است.
- ۲- امنیت و آرامش جامعه مدیون فعالیت مثبت پلیس است.
- ۳- همکاری با این نیرو از تکالیف شهروندی محسوب می‌شود.
- ۴- می‌تواند برای احقاق حقوق شهروندی خود از پلیس کمک بطلبد.

● انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:

- ۱- وظایف و اختیارات پلیس را بیان کند.
- ۲- اهمیت و فواید اقدامات پلیس را نشان دهد و نشان دهد که اگر پلیس نبود چه مشکلاتی برای جامعه پیش می‌آمد.
- ۳- با همفکری با خانواده، مواردی را که خانواده آن‌ها از مساعدت پلیس بهره‌مند شده‌اند بیان کند.
- ۴- نزدیک‌ترین کلانتری به خانه و مدرسه خود را با آدرس و شماره تلفن نشان دهد.
- ۵- پلیس ۱۱۰ را معرفی کند و چگونگی خدمات آن را بیان کند.
- ۶- برخی از موارد خارج از حدود وظایف پلیس را نشان دهد.

۱۶- احترام به قوانین و حقوق دیگران و اهمیت دادن به تکالیف خود در قبال آن‌ها

یکی از وظایف هر فرد در زندگی با دیگر شهروندان این است که حقوقی دیگران را که موجب وظیفه‌ای از طرف او نسبت به دیگران می‌گردد نه تنها محترم بشمارد، بلکه تمام سعی خود را برای محافظت از آن به کار بندد. یکی دیگر از وظایف هر شهروند آن است که تکالیفی را که در قبال دیگران دارد انجام دهد. یکی از تکالیف هر فرد آن است که به قوانین مصوب احترام بگذارد و ضمن آشنایی با این قوانین مرتبط با نوع فعالیت هر فرد، برنامه‌های زندگی و کاری خود را در چهارچوب آن قوانین انجام دهد و عملاً نشان دهد که رعایت قوانین مورد احترام اوست. نظام جمهوری اسلامی ایران باهدف اعتلای حقوق شهروندی در قالب مردم‌سالاری دینی تشکیل یافته است. از آنجاکه آزادی از محورهای اساسی و از آرمان‌ها و اهداف اصلی انقلاب اسلامی ایران بوده است، در قانون اساسی اصول متعددی به حقوق و آزادی‌های فردی، اجتماعی، قضایی مردم اختصاص داده شده است. احترام به حقوق دیگران باعث امنیت و آرامش و نشاط جامعه می‌شود. باید باور به رعایت الزامات حقوق دیگران در اذهان مردم ایجاد شود تا همه اعضای جامعه حافظ و نگهبان فرهنگ مدنی باشند و در راستای ارتقای آن بکوشند. آدمی در زندگی اجتماعی خود ناگزیر است خود مقید به آن چیزی باشد که از دیگران انتظار انجام آن را دارد و با مردم آن‌گونه رفتار کند که توقع دارد با وی رفتار شود. اگر راستی و درستی را خوش دارد، وفاداری و پایبندی به عهد و پیمان را می‌پسندد و دوست دارد جان، مال، آبرو و ناموسش محترم باشد، اگر

از بخل و کینه و حسد دیگران نسبت به خودش بیزار است و از مردم انتظار خیرخواهی و احسان دارد و دوست دارد دیگران اعمال او را حمل به صحت کنند و به او خوش‌بین باشند، اگر تعدی و تجاوز دیگران به حقوقش را (هرچند اندک باشد) زشت و نکوهیده می‌داند، اگر متوقع است که دیگران به حقوق او احترام گذارند و برایش ارزش قائل شوند، خود نیز باید در این امور پیش‌قدم بوده و حقوق دیگران را محترم شمارد و ارزش آنان را حفظ کند. یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های حقوق شهروندی رعایت احترام به حقوق دیگران در روابط اجتماعی است، «أَحْبِبْ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ؛ آن چه را برای مردم می‌خواهی، برای خود نیز بخواه»

◆ **هدف کلی:** لزوم شناخت حقوق دیگران و احترام به آن

◆ **هدف جزئی:** اهمیت رعایت حقوق دیگران و احترام به آن‌ها و درک وظایف خود در قبال حقوق دیگران

● **انتظارات در حوزه دانش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بداند:**

- ۱- حقوق اساسی هر انسان (حتی جنین) چیست و منشأ الهی آن چگونه است.
- ۲- اجمالاً فلسفه قانون‌گذاری و نحوه مشروعیت یافتن آن را بداند.
- ۳- بین قوانین الهی و قوانین مدنی چه تفاوت‌هایی است نمونه‌هایی از هر یک چیست.
- ۴- اهمیت ضمانت اجرایی قانون چیست و قانون‌گذار برای ضمانت اجرایی قانون چه مراجع و قوانین دیگری وضع کرده است.
- ۵- چرا باید برای رعایت نکردن قانون مجازات تعیین گردد و فایده مجازات چیست.
- ۶- برای اینکه فردی مشمول مجازات اجتماعی نگردد باید قانون را رعایت کند.
- ۷- فرق قانون، مقررات، آیین‌نامه چیست و محدوده هر کدام چگونه است.
- ۸- بر اساس فلسفه قانون‌گذاری، باید به تمامی قوانین احترام بگذارد حتی اگر از نظر او این قانون اشتباه باشد

یا عواقب مناسبی نداشته باشد.

۹- حق الناس چیست و اهمیت رعایت آن را از لحاظ اخروی و دنیوی از چه جهت است.

۱۰- چه وظایفی در قبال حقوق دیگران بر عهده اوست.

● انتظارات در حوزه بینش؛ انتظار می‌رود فراگیرنده به این بینش برسد:

۱- بسیاری از حقوق دیگران از بابت جعل الهی است و در محدوده شرع است.

۲- جامعه برای حفظ حقوق هر فرد، مقرراتی را وضع و آن‌ها در سایه حمایت خود قرارداد است.

۳- رعایت حقوق هر فرد در سایه احترام به حقوق دیگران است.

۴- رعایت حقوق دیگران جنبه اخلاقی و قانونی دارد و همیشه یک ارزش اجتماعی محسوب می‌گردد.

۵- بی‌توجهی و تضییع حقوق دیگران حتی اگر از دید نهادهای انتظامی مخفی بماند از نظارت خداوند مخفی

نیست و فرد باید در قیامت پاسخگوی آن باشد.

۶- مجازات هنجارشکنان از سوی شارع به دلیل حمایت او از سلامت اجتماع و احقاق حق دیگران است.

● انتظارات در حوزه کنش (مهارت)؛ انتظار می‌رود فراگیرنده بتواند:

۱- برخی از حقوق دیگران را نسبت به خود بیان کند.

۲- وظایفی که بر گردن او نسبت به حقوق دیگران است بیان کند.

۳- معنای احترام به حقوق دیگران را در مواردی نشان دهد.

۴- جدای از تکالیف قانونی، احترام به حقوق دیگران را از وظایف انسانی خود بداند.

۵- از مراجع قانونی برای رعایت و حفظ حقوق خود و دیگران در زمان لازم استفاده مناسب قانونی نماید.

۶- حدودمرز قانونی حقوق خود و دیگران را تشخیص دهد.

۷- از قانون و ضمانت اجرایی آن دفاع کند.

